

BIBLIOTHECA
SEPTEMCASTRENSIS
VIII

D. Protase

CIMITIRUL SLAV
de la Ocna Sibiului
(sec. VIII-IX)

Editura **Economică**

Cărți apărute sub egida Institutului pentru cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural transilvănean în context european (IPTCE):

Colecția **BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS**

I. Ioan Marian ȚIPLIC, *Breslele producătorilor de arme din Sibiu, Brașov și Cluj. Secolele XIV-XVI*, Sibiu, 2001.

II. Dumitru POPA, *Villae, Vici, Pagī. Așezări rurale din Dacia romană întracarpatică*, Sibiu, 2002.

III. Sabin Adrian LUCA, Zeno Karl PINTER, Adrian GEORGESCU, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu (situri, monumente arheologice și istorice)*, Sibiu, 2003.

IV. Sabin Adrian LUCA, Cristian ROMAN, Dragoș DIACONESCU, *Cercetări arheologice în peștera Cauce*, volumul I, Sibiu, 2004.

V. Sabin Adrian LUCA, Horia CIUGUDEAN, Cristian ROMAN, Dragoș DIACONESCU, Corneliu BELDIMAN *Cercetări arheologice în peștera Cauce*, volumul II (sub tipar).

VI. Sabin Adrian LUCA, *Arheologie și istorie. Descoperiri din județul Caraș-Severin*, București Sibiu, 2004.

VII. Sabin Adrian LUCA, *Repertoriul arheologic al județului Caraș-Severin*, București Sibiu, 2004.

Revista **ACTA TERRAE SEPTEMCASTRENSIS**
I 2002; II 2003; III 2004; IV 2005.

**UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” DIN SIBIU
INSTITUTUL PENTRU CERCETAREA ȘI VALORIFICAREA
PATRIMONIULUI CULTURAL TRANSILVĂNEAN
ÎN CONTEXT EUROPEAN**

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS

VIII

DUMITRU PROTASE

**CIMITIRUL SLAV DE LA
OCNA SIBIULUI
(SEC. VIII-IX)**

Editor: Sabin Adrian LUCA

Editura Economică

București – Sibiu
2005

Tehnoredactare computerizată: Ioan Marian ȚIPLIC, Sabin Adrian LUCA
Redactor: Dan Tudor MARINESCU
Corectură: Daniela Luiza MARINESCU
Coperta: Adriana POPESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

Correspondența se va adresa pe una dintre adresele de e-mail:
sabinadrianluca@hotmail.com sau sabinadrian.luca@ulbsibiu.ro

**„LUCIAN BLAGA” UNIVERSITY OF SIBIU
INSTITUTE FOR THE STUDY AND VALORIZATION
OF THE TRANSYLVANIAN PATRIMONY
IN EUROPEAN CONTEXT**

BIBLIOTHECA SEPTEMCASTRENSIS

VIII

DUMITRU PROTASE

**LE CIMITIÈRE SLAVE
D'OCNA SIBIULUI
(VIIIe-IXe SIÈCLES)**

Edited by: Sabin Adrian LUCA

Editura Economică

București – Sibiu
2005

CUPRINS

Introducere	7
1. Descrierea mormintelor	11
1.1 Materialele descoperite în afara mormintelor, pe suprafața cercetată a cimitirului	40
1.2 Mormintele de înhumăție	41
1.3 Mormintele de incinerăție	42
2. Studiul antropologic	45
2.1 Ofranda animală	49
2.2 Resturi de la ospățul funebru	49
3. Ritul de înmormântare	51
3.1 Accesorii de îmbrăcăminte	53
3.2 Obiecte de os	56
3.3 Ceramică	56
3.4 Atribuire etnică	60
3.5 Probleme demografice	61
Resumée	67
Ilustrații	69

INTRODUCERE

Cimitirul de la Ocna Sibiului a intrat în câmpul cercetărilor arheologice în anul 1961, în urma unei norocoase împrejurări, când în primăvara aceluiași an, la arat, au ieșit la iveală, scoase de fierul plugului, mai multe morminte de incinerare cu urnă, dintre care cinci au fost recuperate de Gh. Ruga, pe atunci profesor de istorie în localitate. Această descoperire întâmplătoare, care ne-a fost adusă la cunoștință în scurt timp după ce ea s-a produs, a format mobilul pentru începerea primelor sondaje de informare în locul respectiv, pe platoul numit de localnici *Lab*, situat foarte aproape, spre sud-vest, de băile sărate. Inițial, am fost informați că la Ocna Sibiului s-a descoperit un cimitir de incinerare cu urne din epoca romană. La fața locului, însă, văzând și primele urne funerare, ne-am dat seama imediat că, de fapt, mormintele descoperite aici nu aparțin epocii romane, ci unei comunități de populație slavă.

Săpăturile sistematice, mai întâi cu caracter de informare, au fost începute în cursul lunii august 1961. Atunci s-au descoperit 13 morminte de incinerare și unu de inhumație, pe baza cărora am ajuns la concluzia că aici nu este vorba de morminte izolate, ci de un cimitir slav de mai mare întindere, care prezintă interes pentru perioada de trecere la evul mediu. Aceste constatări preliminare, certe, ne-au determinat să luăm hotărârea de a dezveli prin săpături organizate întregul cimitir de la Ocna Sibiului.

Explorarea arheologică a continuat astfel – cu mijloace materiale și financiare puse la dispoziție de Academia Română – în anii 1962-1965, perioadă în care s-au dezgropat în total 135 de morminte, dintre care 15 de inhumație și 120 de incinerare¹. Deși în afara perimetrului cercetat mai pot exista, desigur, unele

Înmormântări periferice nedezgropate, totuși considerăm că prin săpăturile noastre au fost dezvelite aproape toate mormintele care alcătuiau acest cimitir, fapt care rezultă și din planul general. Prin urmare, cu cimitirul de la Ocna Sibiului se poate opera, sub raport statistic, antropologic, al concluziilor de ordin ritual și istoric, așa cum se operează de obicei cu un complex arheologic explorat integral².

Metoda de cercetare în teren, pe care am adaptat-o și am aplicat-o din primul și până în ultimul an al investigațiilor, a constat în dezvelirea cimitirului în *sistem covor*, cu săparea de parcele largi de 3m și de 10-25 m lungime, adâncite totdeauna până în stratul de pământ neumblat. Fiecare mormânt descoperit a fost înregistrat separat cu toate datele și observațiile aparținătoare, inclusiv ridicarea oaselor pentru analiza antropologică. Marcarea mormintelor pe planul general la cimitirului, întocmirea de desene, schițe și executarea de fotografii, ori de câte ori am considerat necesar, au fost operații care făceau parte din maniera de lucru obișnuită.

Faptul că din primul moment ne-am dat seama că ne aflăm într-un cimitir ale cărui morminte, din cauza adâncimii prea mici, au fost atinse și deteriorate în mare măsură de lucrările agricole periodice, ne-a determinat să luăm măsurile convenite, spre a evita amestecarea inventarelor funerare și a urnelor rupte de plug și răspândite, sub forme de fragmente ceramice, pe teren. Astfel, am preîntâmpinat pericolul real de a considera drept morminte și niște *membra disiecta* din una și aceeași înmormântare, ceea ce ar fi putut duce la o denaturare a situației existente.

Cât privește studiul materialului, al riturilor și al practicilor funerare, încadrarea cronologică și aprecierea lor etno-culturală, am ținut seama de stadiul cercetărilor, criteriilor, și cunoștințelor pe plan științific național și internațional, oprindu-ne la concluziile care ni s-au părut cele mai verosimile. Indiferent la încheierile la care am ajuns, susceptibile totdeauna de

modificările firești impuse de progresul cercetării și opticii istorice, cimitirul de la Ocna Sibiului rămâne un document arheologic important, în contextul problemelor etnice care se pun pentru istoria românilor și a sud-estului european în secolele VIII-IX. Oricum, acest cimitir nu poate fi scos din rândul descoperirilor analoage cunoscute acum, atât pe teritoriul țării noastre cât și în unele țări vecine, ci se cere încadrat în același orizont arheologic, cronologic și de rit funerar specific, spre a putea determina cât mai corect etnicul populației. de aceste considerente majore am fost călăuziți în prelucrarea științifică a întregului material.

DESCRIEREA MORMINTELOR

Mormântul 1 (pl. V). Incinerație cu urnă. Ad. 40-45 cm. Urna este o oală întregă, lucrată la roată înceată, împodobită pe jumătatea superioară cu benzi de linii în val și portative. Partea inferioară este lipsită de ornamentație. Gura urnei a fost ruptă de plug. Culoarea pastei est cenușie-cafenie. În urnă s-au identificat oase de la doi indivizi de vârstă apropiată și de sex opus, probabil soț și soție. La golire, printre oasele calcinate s-a găsit un os de animal ornamentat, probabil de la un mâner și un cui de fier scurt, ambele trecute prin foc (pl. XXVII). Acest mormânt și următoarele patru au fost descoperite fortuit, în primăvara anului 1961 și recuperate de profesorul Gh. Ruga.

Mormântul 2 (pl. V). Incinerație cu urnă. Din urnă s-au găsit fundul și cioburile de la o oală cu pereții groși (întregită), de culoare cărămizie-bej, lucrată cu roată înceată. Restul a fost complet distrus de plug. Ad. Circa 20 cm. *Conținut*: oase umane calcinate de adult și bucățele de cărbuni. Fără inventar.

Mormântul 3 (pl. V). Incinerație cu urnă. Ad. 20-25 cm. Din urnă, care este o oală lucrată cu roata rapidă, din pastă nisipoasă, cenușie-cafenie, s-a păstrat partea inferioară, dar și aceasta crăpată și corodată. S-au mai păstrat cioburile din partea superioară. Pe unele cioburi ale urnei întregite se disting ornamente în val și linii paralele. *Conținut*: oase calcinate de om adult (femeie), în cantitate mare, amestecate cu bucățele de cărbune. Fără inventar.

Mormântul 4 (pl. XXIII). Incinerație cu urnă. Ad. circa 20 cm. Urna s-a găsit răsturnată și sfărâmată de plug. Din ea se păstrează resturi din pereți și fundul cu oase calcinate în el. Urna este o oală fără toarte, lucrată cu mâna, din pastă cărămizie. În jurul urnei, pe o suprafață de un metru pătrat, s-a găsit un

fragment dintr-o apucătoare de capac și câteva cioburi din altă oală decorată cu scobituri de unghie, precum și un fund dintr-o a treia oală. Pe unele fragmente din urnă se distinge un decor cu linii ondulate și caneluri mari. *Conținut:* puține oase calcinate umane (copil de 7-8 ani), rămase pe fundul urnei. Fără inventar.

Notăm că resturile din jurul urnei pot proveni de la alte două morminte deranjate.

Mormântul 5. Despre acest mormânt avem informația că la adâncimea de vreo 15 cm, după plug, în timpul aratului, au apărut în același loc, pe o suprafață de circa un metru pătrat, fragmentele unei oale lucrate la roată și împodobită cu linii ondulate și portative. Alături de cioburi, s-au observat și ceva oase umane arse. Obiecte de inventar nu se menționează.

Mormântul 6. Incinerație cu urnă. Ad. 20 cm. Partea superioară a urnei a fost distrusă de fierul plugului, păstrându-se numai partea inferioară. Urna este oală fără toarte, lucrată cu roată rapidă, din pastă foarte friabilă, cu mult nisip, având culoare negricioasă. Pe unele cioburi se găsește, ca ornament banda de linii vălurite și portativul. *Conținut:* oase umane calcinate de adult (femeie) și cărbune; printre oasele calcinate s-au observat și fragmente de calotă craniană. Inventar: un cui.

Mormântul 7. Incinerație cu urnă. Ad. 35 cm. Urna este o oală mare fără toarte, lucrată cu mâna din pastă friabilă, ornamentată pe umeri și pe gât cu o linie în val, iar pe burtă și pe partea inferioară cu linii orizontale neregulate. Remarcăm că ornamentația trece și pe partea inferioară. *Conținut:* oase calcinate de om matur, care umpleau urna mai bine de jumătate, și cărbune. Fără inventar.

Notăm că la vest de urnă, la distanță de 10-12 cm, se aflau puține oase calcinate din scheletul unui copil, puse direct pe pământ, la adâncime de 20 cm, ia mai spre vest cu 10 cm se găsea fundul unui vas, gol, lucrat cu mâna, probabil pentru ofrande, la adâncime tot de 20 cm. Este greu de spus, dacă aici avem sau nu de a face cu un al doilea mormânt.

Mormântul 8 (pl. VII). Incinerare cu urnă. Ad. 20 cm. Din urnă a rămas doar fundul îngroșat, lucrat cu mâna (?), din pastă grosolană, foarte friabilă și corodată, de culoare cărămizie și cu miezul negricios, care conține mult nisip. Partea superioară a fost distrusă de fierul plugului. *Conținut:* foarte puține oase calcinate de copil, extrem de fărâmițate.

Mormântul 9 (pl. II). Incinerare cu urnă. Ad. 25 cm. S-a găsit numai partea inferioară a urnei, care este o oală mare, de culoare cenușie-cărămizie, lucrată cu roată înceată, din pastă grosolană. Pe un fragment se vede un ornament formată dintr-o bandă cu linii ondulate. Notăm că și aici fundul oalei este ușor îngroșat. *Conținut:* oase multe de la doi adulți (bărbat și femeie), precum și bucățele de cărbune, totul fiind depus în urnă, nimic pe alături. Fără inventar.

Mormântul 10 (pl. II, VII). Incinerare cu urnă. Ad. 30 cm. Din urnă, care este o oală mare, fără toarte și fără ornamente, se păstrează doar trei sferturi din partea inferioară, cu caneluri dese în interior, restul fiind distrus de plug. Urna este lucrată la roată rapidă, din pastă cenușie-cafenie, cu mult nisip, destul de friabilă. *Conținut:* foarte multe oase calcinate de la doi indivizi maturi (femeie și probabil bărbat); printre oase se găseau și bucățele de cărbune, amestecate cu pământ. Fără inventar.

Mormântul 11. Incinerare cu urnă. Ad. 25 cm. Urna este o oală fără toarte, de culoare cenușie-bej, lucrată la roată, din pastă nisipoasă, friabilă. Urna a fost distrusă de plug, din ea păstrându-se doar un sfert din partea inferioară. *Conținut:* pe fundul urnei se afla un strat de pământ, pe care erau așezate bucățele de cărbune, oase calcinate de adult (bărbat) și adolescent (femeie). *Inventar:* vârful unei lame de cuțit din fier.

Mormântul 12 (pl. II). Incinerare cu urnă. Ad. 23 cm. Ca urnă s-a folosit o oală fără toarte, lucrată cu roata, din pastă nisipoasă, având suprafața cărămizie și miezul negru. Din urnă se păstrează numai o cincime din partea inferioară, restul fiind distrus de plug, în timpul aratului. *Conținut:* oase calcinate de

om matur și bucățele de cărbune, așezate pe un strat de pământ, depus (desigur, ritual) pe fundul urnei. *Inventar*: nimic.

Mormântul 13 (pl. II). Incinerație cu urnă. Ad. 22 cm. S-a păstrat numai o treime din urnă, partea ei inferioară, restul fiind distrus de plug. Urna este o oală fără toartă, lucrată cu mâna, cu fundul și pereții groși, de culoare bej-cărămizie. *Conținut*: puține oase calcinate de om matur, amestecate cu bucățele de cărbune. Fără inventar.

Mormântul 14 (pl. II). Incinerație cu urnă. Ad. 20 cm. Din urna lucrată cu roata, care este o oală de culoare negricioasă în exterior și cărămizie în interior, s-a păstrat numai fundul și puține oase umane calcinate, foarte fărâmițate. Fără inventar.

Mormântul 15 (pl. II). Incinerație cu urnă. Ad. 20 cm. Mormântul este format dintr-un de oală lucrat cu mâna și foarte puține oase calcinate de adult și bucățele de cărbune. Fără inventar. De notat că acest mormânt se află foarte aproape de M14 și s-ar putea să fie vorba de o înrudire între cei doi defuncți. Dar nici întâmplarea nu poate fi exclusă în explicare acestei adiacențe.

Mormântul 16 (pl. II). Incinerație cu urnă. Ad. 25 cm. Urna este formată dintr-o oală mare, fără toarte, lucrată la roată, fără ornamente pe jumătatea inferioară, singura păstrată. *Conținut*: oase arse de adolescent și bucățele de cărbune. *Inventar*: o bucățiță de fier, care seamănă cu un vârf de săgeată.

Mormântul 17. Inhumăție. Ad. 43 cm. Schelet de om matur. Orientarea cu capul spre NE și picioarele spre SV. Culcat pe spate cu picioarele întinse și paralele, privirea spre SV. Mâna dreaptă era întinsă pe lângă corp, iar stânga îndoită din cot, adusă pe bazin. Lungimea scheletului: 1,56. Starea de conservare a oaselor este slabă, probabil din cauza adâncimii mici a gropii sepulcrale. În groapă s-au găsit cioburi neolitice Petrești. Se pare că ele provin din stratul de cultură. Fără inventar. După aspectul bazinului, defunctul pare a fi bărbat.

Mormântul 18. Incinerăție cu urnă. Ad. 20 cm. Din urnă a mai rămas doar o mică parte din jumătatea inferioară, care permite să constatăm că era lucrată la roată din pastă nisipoasă, de culoare negricioasă, având ca decor bandă de linii drepte și vălurite. *Conținut:* câteva oase calcinate și bucățele de cărbune. Fără inventar.

Mormântul 19. Incinerăție cu urnă. Ad. 22 cm. Urna era formată dintr-o oală mare, fără toarte, de culoare negricioasă, lucrată la roată și împodobită cu linii orizontale și ondulate. Din ea s-a păstrat doar partea inferioară, restul fiind distrusă de plug. *Conținut:* oase arse de adult (femeie), amestecate cu bucățele de cărbune, așezate pe un strat de pământ, care a fost depus intenționat chiar pe fundul urnei. Fără inventar.

Mormântul 20 (pl. XII). Incinerăție cu urnă. Ad. 30 cm. Urna a fost tăiată de plugul tractorului mai mult de jumătate. Ea este o oală fără toarte, lucrată cu roata, de culoare cenușie-brună. *Conținut:* oase arse de om matur (femeie). Fără inventar. Observăm că și aici s-au presărat, pe fundul urnei, un strat de pământ negru, gros de 3 cm, peste care s-au așezat oasele calcinate ale defunctului.

Mormântul 21. Incinerăție cu urnă. Ad. 30 cm. Urna, distrusă de plugul tractorului, era o oală lucrată cu roata din care nu a mai rămas decât fundul și puține cioburi din pereți. *Conținut:* oase arse de om adult. Fără inventar.

Mormântul 22 (pl. XIII, XIV, XXIV). *Inhumație.* Ad. 52 cm. Copil. Orientarea: capul spre SE, picioarele întinse și paralele către NV. Din schelet s-au păstrat câțiva dinți de lapte, resturi din oasele picioarelor (aproape praf) și o bucățică din mandibulă. Restul scheletului s-a descompus, din cauza adâncimii mici a gropii sepulcrale. Scheletul era așezat în stratul de pământ galben. Nu cunoaștem poziția mâinilor. *Inventar:* o oală așezată la picioare, în partea dreaptă, pentru ofrandă (pl. XIV). Oala s-a găsit culcată cu gura spre NV. Mormântul este contemporan cu

cele de incinerare, după cum indică factura oalei, pusă ca inventar.

Mormântul 23 (pl. X, XIV, XXIV). *Inhumație*. Ad. 60 cm. Copil. Orientarea: capul spre SE, picioarele întinse și paralele către NV. Din schelet (lung de 70-80 cm) s-a păstrat capul și ceva din oasele picioarelor (praf). Lungimea 75-80 cm. *Inventar*: oala mică fără toarte, întreagă așezată lângă cap, culcată cu gura spre NV (către picioare). Notăm că oala este ornamentată pe umăr cu câteva caneluri (pl. XIV).

Mormântul 24. Inhumație (pl. VIII, XVII, XXIV). Ad. 50 cm. Schelet de copil. Orientarea: NV (picioarele), SE (capul). Această orientare o presupunem după resturile de oase foarte măcinate. Din schelet nu s-a păstrat decât o dâră de praf din oasele picioarelor, iar din rest numai firișoare de praf osos. *Inventar*: o oală mică, fără toarte și cu ornamente de benzi ondulate și linii drepte pe umăr; s-a găsit culcată, cu gura spre SE, la picioare, în partea stângă.

Mormântul 25. Incinerare cu urnă. Ad. 25 cm. Distrus de plugul tractorului. Din urnă a mai rămas doar partea inferioară cu puține oase arse, provenite de la doi indivizi adulți, probabil bărbat și femeie. Urna era o oală de culoare negricioasă-cafenie, lucrată la roată înceată. Fără inventar.

Mormântul 26 (pl. XIV). Incinerare cu urnă. Ad. 28 cm. Urna este o oală fără toarte, lucrată cu roată înceată, de culoare negricioasă-cafenie, cu fundul plat și ornamentată cu portative de linii drepte. Partea ei superioară a fost ruptă de plugul tractorului. *Conținut*: oase calcinate de la doi indivizi adulți (bărbat și femeie), amestecate cu pământ, în cantitate mare: printre oase nu s-a găsit nici cenușă și nici cărbune. Fără inventar. Notăm că sub fundul urnei s-au găsit câteva bucățele de cărbune, așezate probabil cu semnificație rituală.

Mormântul 27 (pl. IX). Incinerare cu urnă. Ad. 26 cm. Urna a fost ruptă de plugul tractorului și distrusă de la jumătate în sus. Ea era o oală fără toarte, de culoare negricioasă, lucrată cu roata.

Conținut: oase calcinate de om matur, provenite de la doi indivizi (probabil bărbat și femeie), amestecate cu pământ negru pătruns de deasupra, fără cenușă și cărbune. Fără inventar.

Mormântul 28 (pl. IX, XIV). Incinerație cu urnă. Ad. 23 cm. Aproape complet distrus de tractor. Urna a fost dislocată cu totul și cioburile împrăștiate. S-au găsit foarte puține oase umane arse, din cauză că urna fusese dislocată și spartă de plugul tractorului. Printre cioburile urnei, lucrată la roată rapidă, s-au găsit multe bucățele de cărbune și o bucată de lemn gros (lungă de 10 cm), carbonizată și compactă. Fără inventar.

Mormântul 29 (pl. IX). Incinerație cu urnă. Ad. 40 cm. Urna era o oală mică, fără toarte și lucrată cu mâna, nestrucată de plugul tractorului. *Conținut:* pe fundul urnei se găsea un strat de pământ negru, gros de 4 cm, peste care s-au depus oasele arse ale defunctului (copil); lipsește cenușa și cărbunele. *Inventar:* o bucățică plată de fier, ruptă probabil din lama unui cuțit (lungimea 3 cm, lățimea 1,7 cm).

Mormântul 30 (pl. VIII, XV). Incinerație cu urnă. Ad. 40 cm. Urna este o oală mare, fără toarte, lucrată la roată, care s-a păstrat aproape nestrucată de plugul tractorului. Ea s-a găsit plină, până aproape la gură, cu oase calcinate de om matur, nu prea bine arse. Oasele, aparținând la doi indivizi (probabil bărbat și femeie), erau amestecate cu câteva bucățele de cărbune și mult pământ. Lipsește cenușa. Pe fundul urnei s-a depus un strat de pământ negru, curat, gros de 3 cm, peste care s-au așezat oasele calcinate. Fără inventar.

Mormântul 31 (pl. VIII, XV). Incinerație cu urnă. Ad. 40 cm. Urna este o oală mare, brună-cărămizie, fără toarte, lucrată din pastă nisipoasă, la roată înceată. S-a găsit în poziție verticală, plină cu oase umane nu tocmai bine arse. *Conținut:* oase calcinate de la doi indivizi maturi (bărbat și femeie), amestecate cu pământ negru; lipsește cenușa și cărbunii. *Inventar:* un vârf de cuțit din fier, mâncat de rugină.

Mormântul 32. Inhumăție. Ad. 55 cm. Mormânt de copil. Scheletul s-a găsit culcat pe spate cu mâinile, probabil întinse pe lângă corp. orientare: capul spre E, picioarele întinse spre V. lungimea scheletului: 90 cm. Starea de conservare a oaselor foarte slabă. S-au păstrat oasele capului, un dinte de lapte, fragmente din oasele bazinului, vârful picioarelor, o dâră de praf osos, foarte fin, din coloana vertebrală (regiunea cervicală) și așchii fragile din *humerus*. Vârsta copilului defunct pare a fi sub șapte ani, după cum indică lungimea scheletului și dintele de lapte. *Inventar:* în partea stângă a capului o ulcică întreagă, fără toarte, așezată în poziție verticală, plină cu pământ și fără capac; lângă tâmpla dreaptă s-a găsit un cerceț din fir simplu de bronz, cu capetele petrecute. După cum arată cercețul, mormântul aparține unei fete.

Mormântul 33. Incinerăție cu urnă. Ad. 25 cm. Distrus complet de plugul tractorului. Pe o suprafață de aproape 1m² s-a observat că se găseau risipite oase umane arse și bucăți dintr-o oală, lucrată la roată. Putem presupune că fragmentele ceramice provin din urna incinerată. Alte elemente sepulcrale nu s-au înregistrat. Fără inventar.

Mormântul 34 (pl. II, XII, XV). Incinerăție cu urnă. Ad. 40 cm. Drept urnă s-a folosit o oală mare, lucrată la roată rapidă. Partea ei superioară a fost ruptă de plug, dar s-au găsit și fragmente din buză. *Conținut:* oase multe de om matur, bine calcinate, așezate direct pe fundul urnei, fără stratul de pământ negru, prezent în alte cazuri. Cenușa și cărbunele lipsesc. Fără inventar.

Mormântul 35. Incinerăție, probabil cu urnă. Ad. 30 cm. Complet distruse de tractor. Mormântul este prezent doar prin puține oase calcinate de om matur și câteva cioburi, lucrate cu roata înceată, provenite eventual din urnă. Fără inventar.

Mormântul 36 (pl XI). Incinerăție cu urnă. Ad. 35 cm. Urna, lucrată la roata înceată și având fundul plat, a fost tăiată de plug.

Pe fundul urnei, păstrate *in situ*, s-au găsit oase calcinate, puține. Cenușa și cărbunele lipsesc. Fără inventar.

Mormântul 37 (pl. X). Incinerare cu urnă. Ad. 35 cm. Urna este o oală fără toarte, lucrată la roată înceată. Ea a fost retezată de plugul tractorului mai mult de jumătate. În partea inferioară păstrată s-au găsit multe oase calcinate de om matur (bărbat), în cantitate mare, fără cenușă, amestecate cu sporadice bucățele de cărbune. *Inventar*: sfărâmături dintr-un obiect de fier, neprecizabil ca utilizare.

Mormântul 39 (pl. III, XV). Incinerare cu urnă. Ad. 50 cm. Ca urnă s-a utilizat o oală întreagă, lucrată la roată înceată, din pastă gri-negricioasă, bine arsă, ornamentată pe umăr cu două caneluri. Ea are fundul plat și s-a găsit în poziție verticală, fără capac. *Conținut*: oase bine calcinate de la doi indivizi maturi (probabil bărbat și femeie). Lipsește cenușa și cărbunele. *Inventar*: o bucățică de fier, în formă de scoabă, provenită probabil de la targa mortuară.

Mormântul 39 (pl. III, IX). Incinerare cu urnă. Ad. 50 cm. Urna s-a găsit aproape lipită de cea din M38, fapt care ar putea arăta că defunctul aparținea aceleiași familii. Oală-urnă s-a găsit turtită de tractor, dar s-a putu întregi. Nu avea capac. Ea este o oală fără toarte, lucrată cu oală înceată, din pastă bună, fără prea mult nisip, are fundul plat și este lipsită de ornamentație. *Conținut*: oase de la un bărbat și o femeie, puternic arse, fără cărbuni și cenușă printre ele. *Inventar*: o lamă de cuțit din fier.

Mormântul 40 (pl. XXIII, XXV). *Inhumație*. Ad. 55 cm. Defunctul este un copil de 2-3 ani. Scheletul este orientat cu capul spre SE, picioarele spre NV. Se păstrează o parte a oaselor craniului, slabe urme din torace, dinți de lapte și falange de la picioare. Fără inventar. După urmele de oase vizibile, lungimea scheletului poate fi apreciată la 60 cm. Notăm că oasele sunt extrem de prost conservate. La demontare, ele s-au fărâmat aproape toate, încât nu s-au putut ridica decât puține fragmente din oasele capului și dinții.

Mormântul 41 (pl. III). Incinerație cu urnă. Ad. 38 cm. Partea superioară a urnei a fost ruptă de plug. Ea este o oală fără toarte, lucrată la roată înceată, din pastă de culoare negricioasă. *Conținut*: oase calcinate de la doi adulți (probabil bărbat și femeie), fără cărbune și cenușă. *Inventar*: o bucatică din lama unui cuțit de fier.

Mormântul 42 (pl. III, XVI). Incinerație cu urnă. Ad. 37 cm. Drept urnă, s-a pus o oală cenușie-brună, lucrată la roată rapidă, din pastă nisipoasă, ornamentată cu linii orizontale, dese, plasate pe umăr. Urna s-a găsit atinsă de plugul tractorului și ușor înclinată spre sud. *Conținut*: puține oase arse de adolescent. Fără inventar.

Mormântul 43 (pl. XI, XVI). Incinerație cu urnă. Ad. 50 cm. Ca urnă, s-a utilizat o oală fără toarte, lucrată la roată rapidă, din pastă brună, nisipoasă, având fundul retezat și neîngroșat. Ea a fost atinsă de tractor și și-a găsit ușor înclinată spre est. *conținut*: oase din scheletul a doi oameni maturi (bărbat și femeie), foarte puțin calcinate. Fără inventar.

Mormântul 44 (pl. VII). Incinerație cu urnă. Ad. 30 cm. Urna este o oală fără toarte, lucrată cu roată înceată, din pastă nisipoasă, de culoare negricioasă-brună. Partea ei superioară a fost distrusă de plug. Jumătatea inferioară s-a găsit în poziție verticală, conținând puține oase calcinate de la un copil și de la un adolescent. *Inventar*: doi cercei din fir simplu de bronz și o lamă de cuțit din fier.

Mormântul 45. Incinerație cu urnă. Ad. 30 cm. Urna a fost zdrobită și dislocată de tractor. Din ea au rămas numai câteva fragmente, asociate cu oase umane calcinate, împrăștiate pe o suprafață de aproape 1 m². Cioburile adunate de pe teren provin dintr-o roată de culoare brună, lucrată la roată înceată, din pastă nisipoasă. Fără inventar.

Mormântul 46 (pl. III, XVI). Incinerație cu urnă. Ad. 38 cm. Urna, ruptă de plug în partea superioară, este o oală de culoare brună, lucrată la roată înceată, din pastă fără nisip și ornamentată

cu linie ondulată, striuri și creștături. Ea are fundul plat și îngroșat, prevăzut cu *umbo* în centru. *Conținut*: oase arse provenite din scheletul unui bărbat și al unei femei. Fără inventar.

Mormântul 47 (pl. XVII). Incinerare cu urnă. Ad. 25 cm. Urna, complet distrusă de plugul tractorului și dislocată, s-a găsit sub formă de cioburi împrăștiate prin pământ, împreună cu sfărâmături de oase calcinate. Este o oală fără toarte, lucrată cu roată înceată, din pastă cu nisip și pietricele, de culoare negricioasă și ornamentate cu linii ondulate, rudimentar executate. Tot colo s-au găsit și câteva cioburi din late trei vase, dislocate de plug. *Conținut*: puține oase calcinate de adolescent, fărâmițate și risipite pe o suprafață de 1 m². Fără inventar.

Mormântul 48 (pl. III). Incinerare cu urnă. Ad. 36 cm. Urnă distrusă de plug. Au rămas din ea puține fragmente și oase calcinate de adolescent. Rezultă că urna era lucrată la roată, din pastă nisipoasă, de culoare brună în exterior și cu miezul negru. Pe unele cioburi provenite din umărul urnei se află, ca ornament, linii vălurite. *Conținut*: puține oase arse, dispersate, adunate bucățică cu bucățică, de prin pământ. Se pare că oasele sunt de la doi indivizi. Fără inventar.

Mormântul 49 (pl. XXIII). Incinerare cu urnă. Ad. 30 cm. Urnă dislocată de plug. Se păstrează cioburi din buză și partea inferioară, care arată că ea era lucrată la roată înceată, din pastă brună-negricioasă, fără nisip, împodobită cu linii ondulate pe umăr. *Conținut*: oase calcinate de adolescent, între care și măsele cariate. Fără inventar.

Mormântul 50 (pl. III, XI, XVIII). Incinerare cu urnă. Ad. 42 cm. Urna, atinsă de tractor, s-a găsit aproape întreagă, în poziție verticală, ușor înclinată spre sud. Este o oală negricioasă, lucrată la roată rapidă, din pastă nisipoasă, având fundul plat, neîngroșat, iar ca ornament benzi de linii ondulate. *Conținut*: oase arse de om matur (bărbat și femeie). Fără inventar.

Mormântul 51 (pl. IIIa, X, XVI). Incinerație cu urnă. Ad. 32 cm. Urna este stricată de plug, dar a putu fi întregită. Ea este o oală fără toarte, lucrată la roată, din pastă de culoare cafenie-negricioasă, bine arsă, ornamentată cu portative de linii drepte și benzi vălurite. *Conținut:* oase calcinate din scheletul a doi indivizi adulți. Fără inventar.

Mormântul 52 (pl. XXI). Incinerație cu urnă. Ad. 35 cm. Din urna stricată de tractor și dislocată au rămas numai cioburi mărunte, lucrată la roată înceată, de culoare negricioasă, cu puțin nisip în pastă și ornamentate cu linii orizontale și benzi vălurite. *Conținut:* oase de om matur. Fără inventar.

Mormântul 53 (pl. XII). Incinerație cu urnă. Ad. 34 cm. Urna, distrusă de plug, nu se poate întregi. Cioburile păstrate arată că ea era lucrată la roată rapidă, din pastă nisipoasă, bine arsă, având fundul plat și decor în partea superioară. *Conținut:* oase calcinate de la doi adulți (bărbat și femeie). Fără inventar.

Mormântul 54 (pl. XI). Incinerație cu urnă. Ad. 28 cm. Deranjat de tractor. Din urna spartă s-au păstrat cioburi de culoare cafenie, lucrate cu roata rapidă, din pastă nisipoasă. Cioburile rămase erau amestecate cu oase calcinate de la doi adolescenți. Printre oase s-a aflat și un dinte (molar). Fără inventar.

Mormântul 55. Incinerație cu urnă. Ad. 25 cm. Complet distrus și dislocat de plug. Din mormânt au rămas doar puține oase risipite prin pământ și amestecate cu cioburi dintr-o oală lucrată la roată înceată, de culoare brună-cărămizie. S-au identificat și câteva cioburi din alte două oale, modelate, de asemenea, cu roata înceată. După aspect, oasele arse par a fi de adolescent. Fără inventar.

Mormântul 56 (pl. III, XVII). Incinerație cu urnă. Ad. 42 cm. Urna este o oală negricioasă, fără toarte, lucrată cu roată rapidă, din pastă nisipoasă, cu bogate ornamente de benzi ondulate și linii drepte. Ea s-a găsit ruptă de plugul tractorului în partea superioară. Fundul ei este îngroșat. Din buză nu s-a păstrat

nimic. *Conținut*: multe oase calcinate de om matur (femeie). Fără inventar.

Mormântul 57 (pl. XVII). Incinerație cu urnă. Ad. 36 cm. Urna este o oală fără toarte, lucrată la roată cu învârtire rapidă, din pastă nisipoasă, de culoare negricioasă-brună. S-a găsit ruptă în bucăți rămase pe loc. Îi lipsește o parte din buză și gât. Pe umăr este ornamentată cu caneluri neregulate. Ea are fundul plat și îngroșat. *Conținut*: oase arse de om matur și de copil de circa șase ani. Fără inventar.

Mormântul 58. Incinerație cu urnă. Ad. 30 cm. Urna este foarte stricată de tractor și nu se poate întregi. Cioburile rămase din ea sunt lucrate la roată înceată, din pastă nisipoasă de culoare negricioasă-brună. S-au identificat și cioburi din alte două vase, de aceeași factură. Printre cioburi s-a găsit și fundul urnei, care este mic, plat și ușor îngroșat. Poziția urnei în groapă este verticală. *Conținut*: puține oase arse de adolescent și de copil, printre care și puțin cărbune. Fără inventar.

Mormântul 59 (pl. XVII). Incinerație cu urnă. Ad. 25 cm. Urna este dislocată de tractor, ruptă în bucăți și nu se poate întregi. Cioburile ei sunt lucrate la roată cu învârtire înceată, din pastă brună, nisipoasă, unele având decor de linii ondulate. *Conținut*: oase mărunte, bine calcinate, dar puține. Fără inventar.

Mormântul 60 (pl. XIII, XVIII). Incinerație cu urnă. Ad. 28 cm. Dislocat de tractor și oasele risipite. Urna este o ulcică lucrată la roată cu învârtire lentă, din pastă nisipoasă, de culoare brună-cărămizie, ornamentată cu linii vălurite în jumătatea superioară și striuri de mijloc. Câteva fragmente arată că buza ei era foarte puțin răsfrântă. *Conținut*: oase umane calcinate, puține și fărâmițate. Fără inventar.

Mormântul 61 (pl. VIII). Incinerație cu urnă. Ad. 50 cm. Oală-urnă a fost atinsă de plug și gura distrusă. Ea este lucrată la roată rapidă, din pastă nisipoasă, are culoare cărămizie, pereți subțiri, fundul ușor îngroșat. Pe corpul ei, ca decor, se disting linii drepte și ondulate. *Conținut*: multe oase arse de la doi

indivizi maturi (bărbat și femeie) și bucățele de cărbune; cenușa lipsește. Fără inventar.

Mormântul 62 (pl. IIIa, XIII, XVIII). Incinerație cu urnă. Ad. 43 cm. Urna, așezată în poziție verticală, este o oală fără toarte, lucrată cu roata, din pastă brună-negricioasă, împodobită cu linii dese pe jumătatea superioară. Are fundul plat, ușor îngroșat și pasta fragilă. *Conținut*: oase de la doi adulți, bine arse, dar puține. Inventar: un cuțitaș din fier.

Mormântul 63. Inhumatie. Ad. 43 cm. Schelet de copil (2-3 ani), complet descompus. Din el s-a găsit doar o parte din oasele capului, foarte subțiri. Resturi sau urme din schelet nu s-au găsit, nici măcar sub formă de praf osos, motiv pentru care orientarea nu se poate preciza. Totuși, este de presupus că scheletul stătea culcat pe spate cu capul spre SE și picioarele spre NV, cu mâinile așezate pe lângă trup, ca și în cazul celorlalte morminte de copii înhumați. Fără obiecte de inventar.

Mormântul 64. Incinerație cu urnă. Ad. 34 cm. Urna dislocată de tractor. *In situ* a rămas numai fundul ei, singurul care se păstrează. Acesta este lucrat cu roata rapidă, din pastă brună-negricioasă, conținând mult nisip. *Conținut*: puține oase calcinate de la doi adulți. Fără inventar.

Mormântul 65 (pl. IIIa, XII). Incinerație cu urnă. Ad. 34 cm. Urna, înclinată spre SV, este ruptă mai bine de jumătate de plugul tractorului. Cioburile păstrate sunt lucrate la roata cu turație rapidă, din pastă nisipoasă, de culoare cenușie-negricioasă, ornamentate cu linii orizontale și paralele, precum și cu linii vălurite. Oase calcinate de om adult (bărbat) și adolescent (femeie). *Inventar*: fragmente dintr-un obiect de fier, neidentificabil ca întrebuințare.

Mormântul 66 (pl. XVII). Incinerație cu urnă. Ad. 34 cm. Urna, înclinată spre E, este ruptă de plug în partea superioară. Și aici urna este o oală fără toarte, lucrată cu roata, din pastă nisipoasă, friabilă, ornamentată cu linii paralele. Fundul ei este plat și ușor îngroșat. Urna este de culoare brună- cărămizie.

Conținut: puține oase calcinate de adolescent (femeie). Fără inventar.

Mormântul 67. Incinerație cu urnă. Ad. 22 cm. Din oala-urnă, tăiată de plug până la bază și dislocată complet, n-au mai rămas decât trei cioburi mici și subțiri, lucrute cu roata, din pastă nisipoasă, provenite din burta oalei. Pe locul mormântului s-au descoperit oase calcinate de om matur, foarte dispersate. Fără inventar.

Mormântul 68 (pl. XIII). Incinerație cu urnă. Ad. 23 cm. Urna a fost retezată de tractor până aproape de fund, care a rămas *in situ*, conținând oase calcinate. După factura părții inferioare a urnei, se vede că ea era o oală lucrată cu roată înceată, din pastă brună-negricioasă, cu mult nisip. *Conținut:* oase bine calcinate de la un om adult și un copil de 5-6 ani. Fără inventar.

Mormântul 69 (pl. XXI). Incinerație cu urnă. Ad. 38 cm. Urnă modelată pe roată înceată, ruptă de tractor până la jumătate și cioburile pierdute. Partea inferioară, însă, se păstrează în poziție verticală și conține foarte multe oase calcinate, provenite de la doi defuncți maturi, unul fiind o femeie de circa 30 de ani. Oala-urnă este făcută din pastă brună-negricioasă, cu mult nisip. Unele cioburi din ea au, ca ornament, linii paralele. Urna are fundul plat și îngroșat. Fără inventar.

Mormântul 70. Incinerație cu urnă. Ad. 25 cm. Distrus de tractor. Se păstrează numai fundul urnei cu puține oase calcinate de om matur (bărbat) și de adult (femeie). Fără inventar. În jurul urnei nu s-au constatat oase calcinate, totul fiind depus în urnă.

Mormântul 71 (pl. IIIa, XIX). Incinerație cu urnă. Ad. 37 cm. Urna se păstrează întreagă, doar puțin atinsă de fierul plugului. Ea se găsea în poziție verticală, prezentând crăpături în pereți, cauzate de presiunea transmisă de deasupra. Urna este o oală mare, fără toarte, lucrată la roată cu turație lentă, din pastă de culoare negricioasă. *Conținut:* oase bine calcinate de la doi indivizi (bărbat și femeie de circa 30-35 de ani), precum și firicele de cărbuni. Fără inventar.

Mormântul 72 (pl. IIIa). Incinerație cu urnă. Ad. 38 cm. Distrus de tractor. Se păstrează numai fundul urnei, modelată pe roată înceată și o mână de oase calcinate de la un adolescent (femeie) și un bărbat matur. Din partea păstrată rezultă că urna era o oală lucrată cu roata înceată, din pastă de culoare negricioasă-cărămizie, având fundul îngroșat. Cărbuni așezați în urnă, probabil ritual. Fără inventar.

Mormântul 73 (pl. IV). Incinerație cu urnă. Ad. 30 cm. Urna a fost retezată de plug până mai jos de jumătate. Se păstrează numai partea ei inferioară, din care rezultă că avem de a face cu o urnă lucrată la roată cu turație lentă, de culoare cărămizie, fundul plat și îngroșat. *Conținut:* oase umane calcinate (bărbat și femeie de 25-30 de ani) și puțin cărbune; pe fundul urnei se găsea un strat de pământ, gros de 3 cm, așternut intenționat, peste care s-au așezat apoi oasele arse. *Inventar:* o bucătică de fier îndoită și oxidată, a cărei proveniență dintr-un anume obiect este greu de precizat.

Mormântul 74 (pl. IV). Incinerație cu urnă. Ad. 42 cm. Urna lucrată cu roată înceată, a fost tăiată de plug în partea superioară, dar s-a păstrat *in situ* și în poziție verticală. Partea inferioară a urnei, sub presiunea de deasupra, s-a găsit crăpată în mai multe locuri. Urna este o oală mare, lucrată cu roata, lipsită de toarte, ornamentată cu o linie ondulată. Are fundul plat și îngroșat. *Conținut:* foarte multe oase calcinate de om matur (bărbat) și adolescent (femeie), depuse pe un strat de pământ gros de 4 cm, care a fost așezat ritual direct pe fundul urnei; pe stratul de pământ menționat s-a pus mai întâi un fragment din calota craniană și un os lung fragmentar, probabil de la picior, iar apoi restul oaselor calcinate, fără o ordine precizabilă. *Inventar:* fragmente dintr-o lamă de cuțit din fier, găsite printre oasele calcinate.

Mormântul 75. Incinerație cu urnă. Ad. 28 cm. Din urna modelată pe roata înceată, a fost retezată de fierul plugului de tractor și din ea a rămas doar partea inferioară, înclinată spre SE.

ea conține oase umane calcinate de la un bărbat de circa 35 de ani și o femeie 25 ani, inclusiv fragmente de calotă craniană și firicele de cărbune. Urna are fundul îngroșat și este lipsită de ornamentație pe jumătatea inferioară. Fără inventar.

Mormântul 76. Incinerație cu urnă. Ad. 26 cm. Mormânt distrus de tractor aproape în întregime. Lucrată la roată cu turație lentă, din urnă se păstrează doar partea inferioară, dar și aceasta ruptă în bucăți. Fundul urnei este ușor îngroșat și prezintă în centru o mică perforație rotundă. *Conținut:* puține oase calcinate, aparținând unei tinere de circa 20 ani și unui tânăr de circa 25 ani. Fără inventar. Notăm că M 76 se găsește la numai 15 cm spre sud-est de M 77, fapt care poate indica un grad de rudenie între defuncții din aceste două morminte.

Mormântul 77. Incinerație cu urnă. Ad. 23 cm. Urna, modelată pe roată înceată, ruptă și dislocată de tractor, este o oală de mărime mijlocie, din care nu a mai rămas decât fundul și puține fragmente din pereți. Ea conține oase calcinate de adolescent (femeie) și matur (bărbat). Fără inventar.

Mormântul 78. Incinerație cu urnă. Ad. 25 cm. Urnă lucrată cu roată înceată, distrusă de plugul tractorului. Se păstrează numai fundul ei, cu o mână de oase calcinate, provenite de la un bărbat (35-40 ani) și o femeie (30-35 ani). Fără inventar.

Mormântul 79 (pl. IV). Incinerație cu urnă. Ad. 24 cm. Mormântul este aproape total distrus de tractor, iar din oala-urnă, dislocată din poziția inițială, modelată pe roată cu turație lentă, se păstrează puține cioburi și oase umane calcinate, dispersate pe o mică suprafață. Analiza oaselor arată că ele provin de la patru indivizi: un bărbat, o femeie, un copil de patru-cinci ani și o fetiță. Fără obiecte de inventar.

Mormântul 80 (pl. IV). Incinerație cu urnă. Ad. 38 cm. Urna, ușor înclinată spre SV, este ruptă de plug până la jumătate, dar partea ei inferioară s-a găsit *in situ*. Ea este o oală lucrată cu roata înceată, cu fundul plat și ușor îngroșat. *Conținut:* oase

calciate din scheletul unei femei (40-45 ani) și al unui bărbat matur și puține bucățele de cărbune. Fără obiecte de inventar.

Mormântul 81 (pl. IV, XIX). Incinerare cu urnă. Ad. 30 cm. Urna, deranjată și stricată de tractor, era o oală lucrată cu roată rapidă, din pastă negricioasă-cafenie. Jumătatea inferioară a urnei s-a găsit *in situ*, crăpată pe mai multe locuri. *Conținut*: multe oase calcinate, foarte gracile, care provin din scheletul a doi copii de circa trei ani. *Inventar*: lama unui cuțitaș de fier.

Mormântul 82 (pl. V, XX). Incinerare cu urnă. Ad. 45 cm. Urna nu a fost atinsă de plug și astfel s-a păstrat întreagă, doar cu unele crăpături cauzate de presiune de deasupra. Este o oală fără toarte, lucrată la roată înceată, din pastă de culoare brună-negricioasă și cu ornamente de benzi de linii drepte și vălurite. *Conținut*: multe oase calcinate de om matur (bărbat și femeie), printre care și fragmente de calotă craniană. Fără inventar.

Notăm că în jurul urnei și sub ea s-a găsit un strat subțire de pământ pigmentat cu cărbune (grosimea 3 cm).

Mormântul 83. Incinerare cu urnă. Ad. 35 cm. Mormântul distrus de tractor. Din urnă n-a rămas decât fundul, cu o mână de oase calcinate, care provin de la doi indivizi, probabil bărbat și femeie. Fără inventar.

Mormântul 84 (pl. XVIII). Incinerare cu urnă. Ad. 32 cm. Urna, lucrată pe roată înceată, este ruptă de plugul tractorului (întregită). În urnă s-au găsit oase calcinate de adult (femeie). Sub urnă s-au descoperit bucățele de cărbune și puține sfărâmături de oase umane calcinate. Fără inventar.

Mormântul 85. Incinerare cu urnă. Ad. 30 cm. Mormântul – dacă aici poate fi vorba de mormânt – a fost complet deranjat de fierul plugului și din el au rămas doar câteva fragmente ceramice, probabil rupte din urnă, precum și puține oase calcinate dispersate. Menționăm că fragmentele ceramice, împodobite cu roțița dințată și cu linie în val, indică o datare mult mai târzie. Fără inventar.

Mormântul 86. Incinerație cu urnă. Ad. 20 cm. Mormântul a fost dislocat și complet distrus de tractor. Din el s-au strâns doar puține fragmente din urnă, lucrată cu roata înceată și sfărâături de oase calcinate umane. *Inventar:* printre cioburi și oasele calcinate s-a aflat un fragment dintr-o lamă a unui cuțit din fier.

Mormântul 87. Incinerație cu urnă. Ad. 17 cm. Ca și precedentul, acest mormânt este distrus de tractor. S-au recuperat numai puține fragmente din urnă și oase umane calcinate, dispersate. Fără inventar.

Mormântul 88. Incinerație cu urnă. Ad. 20 cm. Complet distrus de tractor. S-au găsit doar fragmente din urnă și oase umane calcinate, împrăștiate de plug. Fără inventar.

Mormântul 89. Inhumăție. Ad. 40 cm. Copil de doi-trei ani. Orientarea: capul spre S-SE, picioarele spre N-NV. Din scheletul foarte rău conservat s-au păstrat calota craniană (foarte friabilă, ca hârtia de subțire), resturi de vertebre din regiunea cervicală (foarte măcinate de vreme), un os lung (probabil de la picioare), iar din restul scheletului nu a mai rămas decât o pigmentație cu praf de oase, care se distinge pe fundul gropii sepulcrale. Lungimea scheletului, forma și dimensiunile exacte ale gropii mormântului nu au putut fi stabilite. *Inventar:* lângă craniu, în partea de vest, s-a găsit o oală ruptă în bucăți, culcată inițial cu gura spre picioare, adică spre N-NV; această oală, modelată pe roată înceată, are factura urnelor; în mormânt s-a mai găsit un os, probabil de cal, foarte bine conservat, care ar putea proveni de la eventuale ofrande de carne depuse pentru defunct.

Mormântul 90 (pl. VI) Incinerație cu urnă. Ad. 26 cm. Urna, în poziție verticală, a fost ruptă până la jumătate de plugul tractorului. Jumătatea inferioară a oalei-urnă, fără ornamente și cu fundul îngroșat, lucrată la roată înceată, conținea multe oase calcinate de om matur (bărbat și femeie). *Inventar:* un cui mic din fier, trecut prin foc, probabil de la o cataramă.

Menționăm și faptul că printre oasele calcinate umane s-au identificat și fragmente de oase de la ovicaprine, porc sau câine.

Mormântul 91. Incinerație cu urnă. Ad. 26 cm. Urna dislocată și sfărâmată de plug. Din ea au rămas numai fragmente și oase calcinate, care provin din scheletul a doi indivizi maturi (bărbat și femeie). Fără inventar.

Mormântul 92. Incinerație cu urnă. Ad. 30 cm. Din urna dislocată de tractor se păstrează numai partea inferioară, modelată cu roata înceată. În ea s-au găsit oase umane calcinate, amestecate cu pământ. Analiza antropologică a stabilit că oasele calcinate provin de la o tânără de 16-18 ani și de la un tânăr de 20-25 ani. *Inventar:* fragment dintr-o lamă de cuțit din fier și un vârf de silex.

Mormântul 93. Incinerație cu urnă. Ad. 20 cm. Complet distrus de tractor. Din urnă s-au mai găsit doar trei-patru cioburi și puține oase calcinate umane. Fără inventar. Caracterul de mormânt rămâne discutabil.

Mormântul 94. Incinerație cu urnă. Ad. 24 cm. Partea superioară a urnei a fost tăiată și dislocată de fierul plugului. Partea inferioară a oalei-urnă, modelată pe roata cu turație lentă, s-a păstrat *in situ*, cu o mână de oase calcinate umane (bărbat și femeie). Fără inventar.

Mormântul 95. Incinerație cu urnă. Ad. 30 cm. Urna era ruptă de plug până aproape la fund și cioburile ei împrăștiate. Pe fundul urnei, rămas *in situ*, se aflau o mână de oase umane calcinate (probabil de la doi indivizi) și firițele de cărbune. *Inventar:* un cui din fier, probabil de la o cataramă.

Notăm că în jurul urnei și sub ea s-au găsit, presărate, bucățele de cărbune, probabil cu semnificație rituală.

Mormântul 96 (pl. XX) Incinerație cu urnă. Ad. 36 cm. Urna, înclinată ușor spre nord, a fost ruptă aproape până la jumătate de fierul plugului, dar s-a putu întregi. Este o oală lucrată la roată înceată. În jumătatea ei inferioară s-au găsit oase calcinate provenite de la doi copii de trei-patru ani. Referitor la urnă,

observăm că ea seamănă foarte mult cu celelalte urne din cimitir, fiind ornamentată cu benzi de linii vălurite. Mai menționăm și faptul că, sub oasele calcinate, pe fundul urnei s-a așezat un strat de pământ, gros de 6-7 cm, foarte probabil cu caracter ritual. Fără inventar.

Mormântul 97 (pl. V) Incinerație cu urnă. Ad. 22 cm. Urna a fost distrusă aproape total de fierul plugului. Nu s-au păstrat din ea decât vreo câteva fragmente și o mână de oase umane calcinate, dar și aceasta împrăștiată din pământ. Chiar și fundul urnei este fragmentat. Fără inventar. Notăm că în jurul urnei și sub ea s-au găsit firicele de cărbune.

Mormântul 98 (pl. V) Incinerație cu urnă. Ad. 20 cm. Și aici urna a fost tăiată de fierul plugului, din ea păstrându-se doar partea inferioară, modelată la roată înceată. În urnă erau oase umane calcinate, s-a așezat ritual, ca și în alte morminte, un strat de pământ, gros de 5 cm.

Mormântul 99. Incinerație cu urnă. Ad. 29 cm. Ca și în cazul precedent, urna a fost retezată de plug și din ea s-a păstrat numai partea inferioară, lucrată cu roată înceată. *Conținut*: oase umane calcinate din scheletul unui bărbat și al unei femei, precum și firicele de cărbune. *Inventar*: un mic fragment dintr-o lamă de cuțit din fier. În jurul urnei și sub ea erau presărate firicele de cărbune, alături de care s-a găsit și un mic fragment dintr-un piron de fier.

Mormântul 100 (pl. V) Incinerație cu urnă. Ad. 30 cm. Distrus de tractor. Se păstrează numai partea de jos a urnei, care conține puține oase arse din scheletul a doi copii, inclusiv fragmente din calota craniană. *Inventar*: un fragment de lamă de cuțit din fier trecut prin foc.

Mormântul 101 (pl. VI, XXVI) *Inhumație*. Ad. 63 cm. Orientarea: capul spre E-SE, picioarele către V-NV. Lungimea scheletului: 1,37 m. poziția: capul culcat pe stânga, mâinile îndoite din cot și aduse sub cap, iar picioarele întinse și paralele. Conservarea scheletului este în general slabă. Oasele capului se

păstrează în întregime, dar sunt destul de mâncate de vreme. Coloana vertebrală lipsește integral și o parte din oasele bazinului. Lipsesc, de asemenea, coastele, claviculele, omoplații și sternul. Oasele membrelor superioare s-au păstrat, dar sunt rău conservate, iar carpenele lipsesc și ele. Apofizele femurului, tibiei și peroneului apar foarte măcinate. În general, oasele membrelor inferioare se prezintă într-o stare slabă de conservare. Din tarsiene și metatarsiene se păstrează doar sfărâmături. Dentiția se păstrează în cea mai mare parte și în bună stare. Cât privește vârsta și sexul celui decedat, se pare că este un băiat de circa 12 ani, de statură mijlocie. Fără inventar.

Sub schelet s-a găsit gura unui vas neolitic.

Mormântul 102 (pl. VI) Incinerare cu urnă. Ad. 47 cm. Urna este o oală de formă lunguiată, fără toarte, lucrată cu roata, din pastă brună-negricioasă, fără ornamente. S-a găsit întregă, neatinsă de fierul plugului. În groapa sepulcrală și sub urnă nu s-a aflat nimic. Conținutul urnei constă din oase de la doi copii incinerati și firicele de cărbune. Fără inventar.

Mormântul 103. Incinerare cu urnă. Ad. 30 cm. Din urna distrusă de plug nu a mai rămas decât puțin din partea inferioară, care conținea o mână de oase umane calcinate, provenite din scheletul a doi indivizi adulți, probabil bărbat și femeie. Fără inventar. S-au identificat și trei oase (fragmente) de porc.

Mormântul 104 (pl. VI, XIX) Incinerare cu urnă. Ad. 27 cm. Și acest mormânt a fost distrus de plug. Se păstrează numai fundul urnei și câteva cioburi lucrate cu roata înceată, precum și puține oase calcinate de la doi indivizi maturi (bărbat și femeie). Fără inventar.

În partea de sud-vest a urnei s-a găsit un mic vas fragmentar, care ar putea fi considerat, eventual, ca recipient cu ofrande pentru defunct. Distanța între vasul adiacent și urnă era doar de 5-6 cm. În jurul urnei și sub ea, altceva nu s-a găsit.

Mormântul 105 (pl. VI) Incinerare cu urnă. Ad. 43 cm. Drept urnă, s-a folosit o oală fără toarte, lucrată cu roată rapidă, din

pastă nisipoasă de culoare negricioasă-cafenie, având fundul retezat și ușor îngroșat. S-a găsit întreagă, nederanjată de plug. *Conținut:* multe oase calcinate de om matur (bărbat și femeie), care umpleau urna până aproape de gură; printre oase s-au identificat și fragmente de calotă craniană. Fără inventar. S-au identificat și fragmente de calotă craniană. Fără inventar. S-au identificat și 17 fragmente de oase arse de pasăre și ovicaprine, provenite de la ofrande.

Menționăm și aici existența stratului de “pământ ritual”, gros de 4 cm, așezat pe fundul urnei, sub oasele calcinate; este un pământ negru, curat, fără pigmentație cu oseminte, cărbuni sau sfărâmături de lut ars adus de la rugul de ardere al defunctului.

Mormântul 106 (pl. VI, XX). Incinerație cu urnă. Ad. 42 cm. Oală-urnă, așezată în groapă în poziție verticală, se păstrează intactă. Conține oase calcinate de la două femei adulte și bucățele de cărbune. S-au găsit și fragmente de oase de animale (neidentificabil ca specie). Fără inventar.

Mormântul 107. Incinerație cu urnă. Ad. 23 cm. Complet distrus și dislocat de tractor. Nimic nu a rămas *in situ*. S-au găsit doar câteva cioburi din urnă, lucrute cu roata înceată, și foarte puține oase umane calcinate. Fără inventar.

Mormântul 108 (pl. XXI). Incinerație cu urnă. Ad. 23 cm. Urna, modelată pe roată rapidă, s-a găsit ruptă de plug. Este împodobită cu linii paralele. În partea ei inferioară se află o mână de oase calcinate, așezate pe un strat de pământ negru, curat, depus ritual. Oasele aparțin unui schelet de om adult sau adolescent. Fără inventar.

Mormântul 109. Incinerație cu urnă. Ad. 26 cm. Ca și în cazul precedent, urna, lucrată pe roată cu turație rapidă, a fost distrusă de plug până în partea ei inferioară, rămasă *in situ*, în poziție verticală. *Conținut:* multe oase calcinate de om matur și bucățele de cărbune. Fără inventar.

Mormântul 110 (pl. XIX) Incinerație cu urnă. Ad. 25 cm. Urna, făcută la roată rapidă, a fost distrusă de tractor și dislocată

până aproape la bază. În partea păstrată s-a găsit o mână de oase calcinate de adolescent. Fără inventar.

Mormântul 111 (pl. XXIV). Inhumăție. Ad. 56 cm. Copil de circa opt-nouă ani. Orientarea scheletului: capul spre SE, picioarele (întinse și paralele) spre NV. Lungimea scheletului: 1,04 m. poziția: mâinile întinse pe lângă corpul culcat pe spate, cu privirea spre nord-vest. Starea de conservare a scheletului este în general slabă. Pe oasele craniului se văd multe crăpături. Dentiția este completă și bine conservată. Coloana vertebrală este mult descompusă, ca și oasele bazinului. Oasele membrelor inferioare și superioare au fost foarte măcinate, sub acțiunea corosivă a agenților humici. Carpenele, metacarpenele, tarsienele și metatarsienele s-au descompus aproape cu totul. Ceva mai bine se păstrează oasele lungi: *humerus*, *cubitus*, *radius*, femurul, tibia și peroneul. *Inventar*: la gât s-au găsit zece mărgelile de sticlă, de mărime și forme diferite. Pe trei exemplare se disting picățele galbene și dungi în spirală de aceeași culoare. O mărgelă este mai mare și are o culoare neagră cu lucii asemănător smalțului. După inventar, și potrivit datelor antropologice, mormântul aparține unei fetițe de șapte-opt ani. Observăm că defuncta avea craniul neobișnuit de mare, în raport cu dimensiunile scheletului.

Mormântul 112. Incinerație cu urnă. Ad. 23 cm. Mormântul acesta a fost deplasat cu un metru de la locul lui inițial. S-a păstrat din el puține sfărâmături de oase umane calcinate de adult și copil, precum și câteva cioburi din urnă, care a fost lucrată pe roată cu turație înceată. Fără inventar.

Mormântul 113 (pl. XXI). Incinerație cu urnă. Ad. 54 cm. Urna este o oală fără toarte, lucrată la roata înceată, din pastă de culoare cafenie, ornamentată cu benzi de linii ondulate pe umăr, iar peste restul corpului, până aproape de bază, cu linii paralele. *Conținut*: în urna aproape întreagă s-au găsit multe oase umane, bine calcinate, peste care se afla un strat de pământ infiltrat de deasupra. Studiul antropologic arată că oasele aparțin la doi

indivizi maturi (bărbat și femeie). *Inventar*: un cuțit de fier cu mâner lung de 21 cm.

Mormântul 114 (pl. XX). Incinerație cu urnă. Ad. 29 cm. Urnă retezată de fierul plugului (întregită). Ea conținea oase calcinate de om matur (bărbat și femeie), amestecate cu pământ. Oala-urnă este lucrată cu roată înceată, din pastă de culoare cafenie, conținând mult nisip mărunț, ca degresant. Pe mijloc are două benzi de linii ondulate, dar pe partea inferioară este lipsită de ornamentație. Fără inventar.

Mormântul 115 (pl. XXVI). Inhumăție. Ad. 65 cm. Schelet de om matur (femeie), având lungimea de 1,52 m. Orientarea: capul spre SE, picioarele spre NV. Poziția: decubit dorsal, picioarele întinse, mâna stângă așezată pe lângă corp, iar dreapta este păstrată numai până la cot; capul s-a găsit înclinat spre dreapta, cu mandibula puțin spre stânga. Conservarea: oasele rău păstrate; coloana vertebrală complet măcinată; se păstrează o parte din dentiție. *Inventar*: cercel simplu, din sârmă de bronz în urechea stângă și o mărgea pe gât; cercelul corespunzător din urechea dreaptă nu s-a găsit.

Mormântul 116. *Inhumăție*. Ad. 56 cm. Schelet de copil (sub patru ani), orientat cu capul spre sud-est și picioarele către nord-est. Din schelet se păstrează numai calota craniană, restul s-a descompus fără urme. Din oasele capului sa-u găsit mandibula și maxilarul superior, precum și câțiva dinți din lapte. *Inventar*: o ulciță fragmentară, de culoare cărămizie, fără toarte, lucrată cu roata rapidă, care era așezată la picioarele defunctului, desigur cu ofrande.

Mormântul 117. Incinerație cu urnă. Ad. 20 cm. Mormântul a fost complet distrus de tractor. Din el nu au mai rămas decât o mână de oase calcinate (femeie) și cioburi din urnă (lucrate cu roata înceată), restul fiind total dislocat și împrăștiat. Fără inventar.

Mormântul 118 (pl. XXIII). Incinerație cu urnă. Ad. 31 cm. Taiat de plug. Din urnă se păstrează doar partea inferioară, care

conținea oase calcinate de la doi indivizi maturi, amestecate cu pământ. Urna este o oală lucrată la roată înceată, din pastă nisipoasă, de culoare cafenie. Pe partea inferioară, ea nu poartă nici un fel de ornamente. Fără inventar.

Mormântul 119 (pl. XXII). Incinerare cu urnă. Ad. 32 cm. Complet răvășit de plug. Din urnă, lucrată la roată înceată, au mai rămas numai câteva cioburi și partea ei inferioară, care conținea oase umane calcinate de la trei indivizi (un bărbat și doi copii), precum și câteva firicele de cărbune. Din fragmentele păstrate ale urnei rezultă că ea era o oală lucrată la roată, din pastă brună-negricioasă, conținând mult nisip, ca degresant. Pe unele cioburi se disting, ca ornament, linii ondulate. Fără inventar.

Mormântul 120 (pl. XXII). Incinerare cu urnă. Ad. 36 cm. Din urna cinerară, lucrată la roată înceată, retezată de plug și în cea mai mare parte dislocată, se mai păstrează *in situ* partea inferioară, care conține oase calcinate de om matur. Pe fundul urnei, sub oasele calcinate, s-a depus un strat de pământ negru, gros de 4 cm, care avea semnificația rituală întâlnită și în alte morminte. Fără inventar.

Mormântul 121. Incinerare cu urnă. Ad. 32 cm. Complet distrus de plug. Din urnă au mai rămas doar câteva cioburi, iar din conținutul ei o mână de oase calcinate, provenite din scheletul uni bărbat și al unei femei. Fără inventar.

Mormântul 122 (pl. XXII). Incinerare cu urnă. Ad. 40 cm. Gura urnei retezată de plug. Restul oalei-urnă se păstrează și a putut fi întregită. Urna este lucrată cu roata înceată, din pastă cărămizie, nisipoasă, fiind ornamentată pe jumătatea superioară cu striuri dese. *Conținut*: oase calcinate de la doi adulți (bărbat și femeie). Fără inventar.

Mormântul 123 (pl. XXIV). *Inhumație*. Ad. 33 cm. Din scheletul foarte prost conservat se păstrează craniul, iar din membrele inferioare doar dăre de praf osos, după care putem stabili că orientarea defunctului era cu capul spre NV, iar

picioarele spre SE. După dentiție, se vede că era un copil de circa opt ani. Descompunerea în grad așa de mare a osemintelor se poate explica aici prin adâncimea foarte mică a gropii sepulcrale. Fără inventar. Spre deosebire de celelalte morminte de inhumăție, curioasă apare aici orientarea scheletului spre nord-vest.

Mormântul 124 (pl. XXII). Incinerație cu urnă. Ad. 30 cm. Distrus de plug. Din urnă s-au păstrat mai multe cioburi și partea ei inferioară, rămasă *in situ*. Cioburile provin din buză și pereții oalei-urnă, care este lucrată la roată înceată, din pastă brună-negricioasă și are ca ornament benzi de linii vălurite (pe umăr) și striuri. Partea inferioară a urnei este lipsită de ornamente. *Conținut*: puține oase umane calcinate, aparținând unui adult (femeie). Fără inventar.

Mormântul 125 (pl. XXIII). Incinerație cu urnă. Ad. 40 cm. Complet distrus de plugul tractorului. Din urnă, lucrată la roată rapidă, au mai rămas multe cioburi și foarte puține oase calcinate. Fără inventar.

Mormântul 126 (XXV). *Inhumăție*. Ad. 55 cm. Schelet de om matur. Starea lui de conservare este mediocră. Defunctul s-a găsit așezat în groapă pe spate, cu capul înclinat spre dreapta, mâna stângă întinsă pe lângă corp, iar dreapta, ușor îndoită din cot, adusă pe bazin. Orientarea: capul spre sud-est și picioarele întinse către nord-vest. Lungimea scheletului 1,52 m. După dimensiunile mici ale bustului și bazinului, se vede că mormântul aparține unei femei (45-50 ani), de statură mijlocie-mică. Remarcăm că oasele lungi au fost măcinate de vreme și de asemenea coloana vertebrală. În schimb, dentiția se păstrează mult mai bine și în cea mai mare parte. *Inventar*: lângă tâmpla stângă, defuncta a avut un cercel de bronz, care s-a sfărâmat, dar care a lăsat pe osul temporal o cocleală verde.

Mormântul 127. Incinerație cu urnă. Ad. 25 cm. Complet distrus de plugul tractorului. Din urna distrusă și dislocată s-au mai găsit câteva cioburi din partea ei inferioară (lucrată cu roată

înceată), care conținea puține oase calcinate, amestecate cu cărbune. Oasele provin de la un copil și un adolescent. Fără inventar.

Mormântul 128. Incinerare cu urnă. Ad. 25 cm. Oală-urnă a fost deranjată și distrusă de plugul tractorului. Din ea se păstrează numai jumătatea inferioară, în care se aflau oase calcinate de la doi indivizi maturi (bărbat și femeie). Cioburile păstrate arată că urna era o oală lucrată cu roata înceată, din pastă cafenie, nisipoasă, ornamentată cu striuri orizontale. Fără inventar.

Mormântul 129. Incinerare cu urnă. Ad. 24 cm. Complet distrus de plug. Din urnă, modelată grosolan cu mâna, s-au păstrat numai câteva cioburi și foarte puține oase calcinate din scheletul unui copil de circa patru ani. Fără inventar.

Mormântul 130 (pl. XXIII, XXIX). *Inhumație.* Ad. 30 cm. Schelet de om matur. Orientarea: capul spre SE, picioarele către NV. Poziția: picioarele întinse și paralele, ambele mâini aduse pe bazin. Conservarea scheletului foarte slabă. Observăm că femurele sunt puțin curbate, maxilarul inferior puțin deplasat, iar coloana vertebrală și coastele complet descompuse, ca și oasele bazinului. Mai bine s-au păstrat oasele craniului, clavicula dreaptă, unele părți din membrele superioare și inferioare. Lungimea scheletului: 1,72 m. *Inventar:* în partea dreaptă, cu vârful lângă cap, s-a găsit o lance de fier, lungă de 30 cm (pl. XXXII); alături de femurul stâng un vârf de săgeată din bronz; la distanța de 40 cm de cap s-a găsit o ulcică neagră, cu toarte, așezată pe o mică lespede, ca ofrandă pentru defunct; la vârful picioarelor s-au aflat cioburi din două vase, ambele lucrate cu mâna (pl. XXX).

După ridicarea oaselor și obiectelor din mormânt, s-au constatat cele ce urmează. Unul din vasele de ofrandă găsite la picioarele defunctului este o oală-borcan, de culoare cărămizie (pl. XXX/b, XXXI). Celălalt vas este o strachină mare, de culoare neagră (pl. XXX/a, c). potrivit inventarului, mormântul

aparține unui războinic, căruia i s-au pus în mormânt arme și vase, ca ofrandă. Este singurul mormânt de la Ocna Sibiului în care s-au găsit arm. Inventarul pledează pentru datarea acestui mormânt în vremea din care datează ceramica și vârful de lance, adică în perioada scitică (sec. VI-V). femurele ușor curbate constituie semnul că defunctul a fost un războinic călăreț. Vârsta lui poate fi apreciată la circa 45 de ani.

Mormântul 131. Incinerație cu urnă. Ad. 26 cm. Partea superioară a urnei a fost retezată de plug, dar partea inferioară se păstrează în întregime. Urna este o oală lucrată la roata rapidă, din pastă nisipoasă și ornamentată cu striuri. *Conținut:* oase calcinate de om matur (bărbat și femeie) și bucățele de cărbune. *Inventar:* fragment dintr-un obiect de fier, neidentificabil ca întrebuințare.

Mormântul 132. Incinerație cu urnă. Ad. 26 cm. Urna a fost tăiată de fierul plugului până mai jos de jumătate. Partea păstrată *in situ* conținea oase umane calcinate de la doi indivizi maturi, nedeterminabili ca sex. Oasele erau amestecate cu pământ, infiltrat de deasupra. Fără inventar.

Urna este o oală lucrată la roată rapidă, are culoare cafenie, cu nisip în pastă, fundul plat și îngroșat.

Mormântul 133. Incinerație cu urnă. Ad. 34 cm. Și aici urna a fost tăiată de fierul plugului mai bine de jumătate, iar partea inferioară, păstrată *in situ*, conținea oase calcinate de om matur (bărbat și femeie). Oala-urnă, lipsită de ornamentație, este lucrată la roată încetă, din pastă nisipoasă de culoare cafenie-bej. Fără inventar.

Mormântul 134. Incinerație cu urnă. Ad. 35 cm. Și această urnă, la fel ca precedentă, este retezată de plug, iar *in situ* se păstrează numai partea ei inferioară, în care se găsesc oase calcinate, care provin din scheletul a doi indivizi maturi (probabil bărbat și femeie). Pe fundul urnei s-a depus un strat de pământ negru, gros de 4-5 cm, cu semnificație rituală, așa cum s-a mai întâlnit și în alte morminte. Fragmentele și părțile păstrate

din urnă arată că ea era o oală fără toarte, lucrată cu roata înceată, din pastă nisipoasă, de culoare neagră în interior și cărămizie în exterior, fiind ornamentată cu striuri orizontale, plasate neregulat. Fără inventar.

Mormântul 135. Incineratie cu urnă. Ad. 25 cm. Și acest mormânt a fost distrus și dislocat de plug. Din el au mai rămas doar câteva cioburi și puține oase umane calcinate. Fără inventar.

Mormântul 136. Inhumatie. Ad. 45 cm. Copil. Orientarea probabilă: capul spre sud-est, picioarele spre nord-vest. Din schelet s-au păstrat doar slabe urme din craniu, restul s-au descompus. Fără inventar.

Materialele descoperite în afara mormintelor, pe suprafața cercetată a cimitirului

Parcela A/1961 (27 x 3 x 0,40 m): trei cioburi cultura Petrești, un fragment ceramic Coțofeni și unu dintr-o strachină bitronconică Hallstatt D.

Parcela B/1961 (18 x 3 x 0,45 m): fragmente ceramice din Hallstattul mijlociu.

Parcela C/1962 (21,60 x 3 x 0,40-0,60 m): cioburi de vase Petrești și fragmente din oale-urnă ale unor morminte deranjate (sec. VIII).

Parcela I/1963 (24 x 3 x 0,40-0,60 m): cioburi neolitice și fragmente din urne deranjate și dislocate de plug (sec. VIII-IX).

Parcela K/1963 (14 x 3 x 0,40-0,58 m): un vârf de lance cu tub de înmănușare (sec. VI-V a. Chr.) și o bucățică dintr-o coasă.

Parcela N/1964 (15 x 2,40 x 0,40 m): două topoare de piatră cu gaură de fixare și cioburi de vase Coțofeni.

Parcela S/1964 (22 x 3 x 0,40-0,50 m): fragmente ceramice provenite din oale-urne (sec. VIII-IX), distruse și dislocate de plugul tractorului.

Parcela T/1965 (21,60 x 3 x 0,40-0,60 m): multe cioburi neolitice, un fragment ceramic din epoca bronzului și altul din Latène.

Parcela W/1965 (20 x 3 x 0,45 m): topor fragmentar de fier, probabil din perioada scitică.

Mormintele de inhumație

Acestea sunt în număr de 15 (M. 17, 22, 23, 24, 32, 40, 63, 89, 101, 111, 115, 116, 123, 130, 136) și au groapa săpată la adâncimi diferite, cuprinse între 33-65 cm. Datorită culorii uniforme a pământului și a adâncimii reduse a înmormântărilor afectate de lucrările agricole, care pătrund uneori până la adâncimea de 25-35 cm, forma gropii sepulcrale rămâne neprecizată la toate mormintele dezgropate. Majoritatea scheletelor sunt descompuse parțial sau în totalitate. Din acest motiv au fost ridicate pentru cercetări arheologice doar 9 schelete, în timp ce 6 dintre cele mai slab conservate au rămas pe locul descoperirii, fără a li se putea preciza poziția. Scheletele din cele două morminte erau întinse pe spate. Referitor la poziția mâinilor, deosebim patru variante: 1. Scheletele cu ambele mâini întinse de-a lungul corpului (M. 32, 63, 111 și 115); 2. Scheletele cu palmele puse sub cap (M. 101); 3. Scheletele cu mâna dreaptă întinsă de-a lungul corpului și stânga așezată cu palma pe bazin (M. 17) și 4. Scheletele cu mâna stângă întinsă pe lângă corp și cu dreapta așezată pe bazin (M. 126). La celelalte 8 cazuri poziția mâinilor rămâne neprecizabilă.

În privința orientării, constatăm diferite poziții: nouă schelete cu capul așezat spre sud-est și picioarele spre nord-vest; două sunt dispuse pe direcție NE-SV și câte unul era așezat cu capul spre est și picioarele spre cest sau pe direcție SSV-NNV și ESE-VNV.

Lungimea scheletelor, măsurată pe cele mai bine conservate, variază la copii între 60-104 cm, în timp ce la maturi este cuprinsă între 151-156.

Studiul antropologic al celor 9 schelete ridicate de la locul descoperirii și observațiile efectuate pe restul scheletelor arată următoarea situație: 12 copii de sex masculin sau feminin și trei femei mature (M. 17, 115, 126).

Inventarul funerar este prezent doar în nouă morminte (60%) și constă din vase și obiecte de podoabă. În șase morminte sunt depuse oale de lut, așezate pe capul scheletului (M. 23, 89), în partea dreaptă a picioarelor (M. 17, 24, 116) sau în stânga corpului (M. 32). Două dintre schelete au ca inventar câte un cercl de bronz asociat cu câte un șirag de mărgel puse la gât, din care³, în M. 111, s-au păstrat 10 piese, iar din M. 115 provine doar o singură mărgel. Câte un cerce de bronz provine din M. 126, găsit la tâmpla stângă, și din M. 32, aflat la tâmpla dreaptă împreună cu ulcică. Celelalte schelete sunt lipsite de inventar, ceea ce creează dificultăți în precizarea sexului acestora.

Mormintele de incinerare

În total s-au descoperit 120 urne, întregi sau fragmentare. Din acestea, resturile a 13 urne, adică 10,8%, s-au aflat între 10-și 20 cm adâncime, în stratul arabil, ele fiind sparte sau răvășite de plug, cu ocazia lucrărilor agricole. Alte 60 de morminte (50%), cu groapa săpată la adâncimea de 20-30 cm, au urna deranjată în partea superioară sau retezată de la jumătate, conținutul acestora fiind împrăștiat în stratul de pământ cultivabil. Un număr de 33 urne, depuse la adâncimea de 31-40 cm, aveau rupte doar gura, gâtul și o parte din umăr. La adâncime mai mare, cuprinsă între 40-54 cm, s-au găsit doar 14 urne. Gropile acestor morminte erau deranjate doar în partea superioară, păstrându-se întregi sau fisurate aproape toate urnele, cu conținutul *in situ*.

Așadar, informații complete asupra ritului funerar, practicilor rituale și structurii interne a mormintelor de incinerare pot oferi doar 48 morminte (40%), păstrate la adâncimi cuprinse între 30

și 54 cm, în timp ce datele furnizate de celelalte, aflate între 10 și 30 cm rămân incerte. Totuși, nici acestea nu par a fi de alt tip.

Starea urnelor. Datorită adâncimii reduse a urnelor a gropilor sepulcrale, aproape toate urnele au fost deranjate sau dislocate de lucrările agricole. Situația statistică, întocmită pe baza studiului ceramicii culese din aria cimitirului, cuprinde 160 vase, diferite ca pastă, tehnică, ardere și ornamentare. Un număr de 60 de urne, reprezentând 37,7% din totalul ceramicii, provin din morminte complet distruse sau răvășite. Urnele neînregistrabile sunt reprezentate prin câteva fragmente din fundul, pereții jumătății inferioare, pânțele și mai rar din jumătatea superioară a vasului.. din alte 35 de urne (22%) se păstrează doar fundul și fragmente din partea inferioară. Până la umăr sau gât se pot întregi un număr de 26 de vase, nesparte sau complet întregite sau numai 20 de oale-urnă.

Forma gropilor la mormintele de incinerăție, săpate la adâncime mică în solul brun-negricios, este greu de precizat, din cauza cromaticii uniforme a pământului și răvășirilor din timpul lucrărilor agricole. Nici forma celor adâncite între 30 și 54 cm, din aceleași motive, nu a putut fi precizată. Totuși, este de admis că avem de a face cu gropi mici, rotunde-ovale, cu diametrul de circa 50-60 cm.

Poziția osemintelor în mormânt. S-a constatat că osemintele din 44 urne (36,6% din totalul mormintelor), distruse sau răvășite de plug, au fost găsite în aria și în jurul gropii sepulcrale. Resturile oaselor culese din mormintele răvășite provin din diferite urne sparte, fapt relevat de existența a trei-patru defuncți într-un mormânt și a unor fragmente ceramice aparținătoare unor oale diferite. Culese dintr-un context funerar complet răvășit, osemintele nu mai reprezintă certitudine pentru reconstituirea datelor referitoare la fiecare individ în parte.

Un număr de 53 urne (44,1%) au afectată partea superioară de la nivelul umărului, pântecului sau fundului și cea mai mare parte din groapa sepulcrală. Majoritatea oaselor calcinate,

asociate uneori cu cărbune și piese de inventar, s-au găsit, firește, în jumătatea inferioară a urnei. Și în acest caz, informațiile oferite de poziția osemintelor în urnă sunt relative. La unele morminte, deranjate de plug doar partea superioară, s-a observat că cea mai mare parte a osemintelor era depusă în urnă, puține oase aflându-se și în jur (M. 20 și M. 26). În două cazuri (M.19 și M. 84) am întâlnit o situație foarte clară: marea majoritate a osemintelor erau depuse în urnă, iar câteva bucățele, asociate cu cărbune, se găseau pe fundul gropii sepulcrale, sub urnă. Deci, este de admis că acestea au fost așezate ritual pe fundul gropii, urmate apoi de îngroparea urnei.

La 23 de morminte (19,3%), în care urna s-a păstrat întregă, nederanjată de plug sau numai cu gura ruptă, osemintele erau așezate exclusiv în urnă, fără resturi osoase în groapa sepulcrală. În aceste condiții, oasele prezintă o *garanție maximă pentru studiul antropologic*, iar când metoda de identificare a defuncțiilor pe sexe, după criteriul arderii, nu are caracter ipotetic, se pot obține date peremptorii.

În 13 urne s-a găsit un strat de țărână, gros de 3-7 cm, depus ritual pe fundul vasului, peste care erau așezate osemintele arse. Acestea umpleau urna până la umăr, reprezentând 2/3 din vas (18 urne) sau până la gât (7 urne). În cazul urnelor care au și jumătatea inferioară deranjată de lucrările agricole – o parte din oseminte fiind împrăștiate prin groapa sepulcrală sau în vecinătatea ei – resturile funerare găsite *in situ* erau, firește, și mai puține.

În urnele din M. 10, 26, 30, 55, 92, 132 oasele calcinate erau amestecate cu pământ infiltrat din groapa sepulcrală.

Sporadicele bucățele de cărbune, aduse de la rugul funerar, au fost puse odată cu osemintele numai în urnă (19 cazuri) sau și în groapă (M. 95). În M. 26, s-au găsit chiar bucăți mari de lemn incomplet carbonizat. În late morminte (M. 15, 58, 74), cărbuni răzleți se aflau sau erau presărați la o margine a gropii, probabil înainte de așezarea urnei.

STUDIUL ANTROPOLOGIC

Din cele 135 de morminte au fost studiate antropologic resturile osoase provenite din 96 morminte, adică 69,8% din totalul mormintelor descoperite³.

Prin cercetarea atentă a culorii osemintelor s-a stabilit că circa 85 urne conțineau resturi osoase de culoare albastră sau neagră-vineție – arse reducător pe un rug cu focul mocnit – depozitate alături de oase de culoare albă-gălbuie, arse oxidant la un foc puternic.

Culoarea diferită a osemintelor, semnalată la copiii și indivizii adult-maturi din cele două sexe, este pusă în legătură cu modul *de amenajare* a rugului, deschis pentru femei și acoperit pentru bărbați, practică rituală căreia autorii studiului antropologic îi atribuie o *semnificație simbolică*, rămasă nelămurită⁴.

În privința ritualului, toate mormintele de incinerare sunt de tipul *ustrinum cum sepulcro* (rug cu mormânt), adică având locul de ardere (rugul) în altă parte⁵, probabil la marginea cimitirului ori în așezare sau chiar în curtea locuinței familiei defunctului incinerat. Resturile osoase calcinate, împreună cu puțină cenușă și cărbune, precum și obiectele defunctului erau culese selectiv din rug și depuse în urnă, pentru a fi duse la locul de înmormântare.

Cantitatea de oseminte depozitate în urne – dacă se ține seama de criteriul arderii și se numără resturile scheletice din fiecare mormânt – diferă de la un caz la altul, în funcție de vârsta indivizilor și de răbdarea cu care au fost culese de la rugul de ardere în timpul cercetării. Astfel, numărul resturilor osoase calcinate în mediu oxidant până la calcificare și identificate cu

resturile indivizilor de sex feminin variază între 1 și 1371 fragmente. În cadrul grupului de oase arse reducător și atribuite indivizilor de sex masculin, cantitatea osemintelor culese este cuprinsă între 2 și 672 fragmente, fiind în toate cazurile mai mică decât numărul osemintelor din prima grupă. Această situație statistică nu reprezintă toate segmentele scheletice incinerate, deoarece o parte din fragmentele osoase au rămas pe rugul funerar sau în groapă, de cele mai multe ori răvășită.

Analiza antropologică se bazează pe observațiile efectuate pe fragmente craniene, diafizele oaselor lungi și segmentele scheletului. Stabilirea gradului de reprezentare a fiecărui schelet s-a făcut prin numărarea fragmentelor osoase, iar prin precizarea criteriului diferit de ardere, pe sexe, indiferent de vârstă (oxidant pentru femei și reducător pentru bărbați) și identificarea unui număr impar de segmente osoase omoloage, provenit de la schelete diferite, s-a căutat criteriul diferențierii sexuale pentru determinarea numărului *de indivizi depuși în aceeași urnă*. Pentru stabilirea vârstei și sexului s-au folosit, de asemenea, observațiile *de natură morfologică și scările dimensionale comparativ pentru bărbați și femei*⁶.

S-au identificat 213/187 indivizi (5 nesiguri), fiind diagnosticați antropologic 131 indivizi (76/79 de sex feminin, din care 9 nesiguri, și 68 de sex masculin, din care 13 nesiguri)⁷. La cei diagnosticați se mai adaugă încă 19 persoane cu grupa de vârstă apreciată doar aproximativ, în baza observațiilor făcute pe osemintele nestudiate.

Statistica pe grupe de vârstă și sex cuprinde 47 de indivizi din grupa de *vârstă infans I – subadult* (33 de sex feminin și 14 de sex masculin) și 1 *senil* de sex masculin, precum și 52 de persoane cu sexul nedeterminabil.

Din cercetarea repartiției indivizilor pe morminte rezultă că 72 morminte au câte un singur individ, iar circa 58 morminte (2 incerte) conțin câte doi indivizi de sex opus.

Observațiile făcute asupra caracterelor morfologice (constituția robustă și dimorfismul sexual) și datele obținute prin măsurători efectuate pe resturile osoase din urnele cercetate, prin stabilirea unor elemente particulare și caracteristici antropologice, distincte la ambele sexe, ne oferă o caracterizare generală a defuncțiilor studiate.

Astfel, după aspectul general al osemintelor, din 94 indivizi adulți și maturi (58 femei și 36 bărbați), reprezentând 92 urne și 2 morminte de inhumație, 43,62% au constituție gracilă, 17,02% relativ gracilă, 15,96% relativ robustă și 25,40% dispun de o constituție robustă.

Statura femeilor studiate: 2 schelete și 9 morminte de incinerare este supramijlocie (4 femei), mijlocie (3 femei), submijlocie (2 femei) și mică (2 femei). Talia la femei este cuprinsă între 147,7 cm (M. 52, 92) și 158,7 cm (M. 90), ajungând la bărbații din mormintele de incinerare la 162,5 cm, estimată ca submijlocie.

Întregirea parțială a craniului și a unor segmente din scheletul postcranian a permis, pe baza caracterelor antropologice, reconstituirea unei femei cu fruntea lată, occipitalul bombat, nasul de mărime mijlocie și bărbie ascuțită sau ușor rotunjită. Femei din mormântul de inhumație nr. 115 are craniul doliocran, înscriindu-se în grupul de forme est-europene ale antropologiei clasice⁸. Deoarece caracterele morfologice, aspectul constituției osemintelor și statura femeilor din mormintele de inhumație nr. 115 și 126 nu se deosebesc de cele ale femeilor incinerate, autorii cercetărilor antropologice atribuie ambele tipuri de morminte *aceleiași populații, omogenă ca structură antropologică*. Informațiile obținute pe resturile osoase, rareori reconstituibile parțial, provenite din mormintele de incinerare, rămân izolate și disparate, din cauza unor factori subiectivi și obiectivi, care au contribuit la degradarea și reducerea materialului osos utilizat ca eșantion de studiu. Totuși, prin raportarea la caracterele femeii din M. 115, toată populația

înmormântată în cimitir poate fi plasată în *grupul de forme est-europoide clasice*. În sensul arătat ar pleda – susțin autorii – și alte argumente ca: *observarea unei fațete articulare suplimentare pe marginea antero-inferioară a epifizei distale a tibiei și a unei prelungiri corespunzătoare, de aspect articular, pe colul astragalului la doi bărbați și două femei din mormintele de incinerare*(M. 9, 20, 43 și 50), *planimetria femurului și platicnemia tibiei* semnalate la trei femei etc., care subliniază *mai pregnant un mod de viață nomad sau seminomad mai îndepărtat sau o viață mai îndelungată într-o zonă de dealuri și munte, timp de mai multe generații*⁹.

Observațiile efectuate pe resturile scheletice ale femeilor din M. 11, M. 122 și M. 124 au sesizat *unele neconcordanțe de dezvoltare a oaselor brațului și antebrațului, față de craniu și membrele inferioare*. Acestea presupun o dezvoltare puternică a mușchilor pectoralului și brațelor, în condițiile unei activități îndelungate de ridicare și transportare, legată eventual de exploatarea sării la Ocna Sibiului¹⁰.

Observațiile făcute asupra copiilor rămân ne semnificative, dar nici cele efectuate pe oase de la 36 de bărbați, care au constituția robustă sau relativ robustă, nu sunt în măsură să precizeze, pe baza structurii lor morfo-funcționale, comportamentul și ocupațiile acestora¹¹.

Ofranda animală

Din 88 morminte studiate, numai în 20 s-au găsit alături de oseminte umane și *resturi de ofrandă animală, arsă pe rug, odată cu defunctul*. Ofranda animală întâlnită în 17 morminte constă în fragmente de oase de pasăre, bou, porc, ovicaprine sau câine, puternic calcinate pe rugul funerar, odată cu defunctul. Majoritatea mormintelor (13) conțin 2-54 fragmente osoase arse oxidant, provenite de la păsări de curte (găină), asociate pe rug cu osemintele de femei din grupe de vârstă *adult-matur*. Alte patru morminte de femei conțin fragmente osoase de ovicaprine,

în trei cazuri împreună cu oase de pasăre (M. 74 și M. 105), porc sau câine (M. 90). În două morminte (M. 10 și M. 65) de la ofrandă au rămas câteva oase animale, de talie diferită, nedeterminate ca specie. Într-un singur mormânt (M. 50), atribuit unui individ matur de sex masculin, se păstrează de la ofrandă trei fragmente de bovidu, iar pe lângă scheletul copilului sugar din M. 89 provine un cuneiform de cal¹².

Resturi de la ospățul funebru

Identificarea în 11 morminte de incinerare, acestea provin de la animale sacrificate la ospățul funerar. Resturile de la bucățile de carne, friptă sau fiartă erau aruncate pe rugul funerar al bărbatului sau femeii.

Rămășițele osoase ale ospățului funerar provin de la aceleași specii de animale (pasăre, bovidu, porc), întâlnite și la ofrandă, pasărea, prezentată prin fragmente de schelet (craniu, gheară etc.) în trei morminte de femei (M. 8, 9 și 39), se asociază cu resturile osoase ale altui animal nedeterminabil ca specie. Osemintele de bovidu sunt semnalate în două morminte (M. 28 și 38), iar resturile osoase atribuite porcului (2-20 fragmente) s-au identificat în trei morminte (M. 34, 77 și 103). În cele două morminte de copii au fost determinate resturi de cal și bovidu (?).

Din analiza repartiției resturilor osoase de animale pe grupe de vârstă și sex ale defuncțiilor rezultă că majoritatea urnelor de ofrandă și ospăț funerar se întâlnesc în morminte de femei și bărbați și numai în două cazuri la copii (M. 27 și M. 89). Ofranda este cel mai des întâlnită în mormintele de femei (16 cazuri), în timp ce urmele ospățului funebru sunt semnalate doar în patru morminte. Din 69 morminte de femei un număr de 20 conțin resturi de ofrandă și ospăț funerar, reprezentând 24,63% din totalul mormintelor cu defuncții de sex feminin. Femeile sunt însoțite de resturi de pasăre (găină) în 16 morminte, asociate numai cu ovicaprine (4 morminte), cu porc sau câine (1

mormânt), animale de talie mică nedeterminabile ca specie (4-5 morminte).

Bărbații au resturi osoase de ofrandă într-un singur mormânt (M. 50) și ospăț funerar în 7 morminte. Animalele sacrificate ritual sunt bovinele (M. 27?, 38, 50), porcul (M. 34, 58, 77, 103?), la care se adaugă și oase de la alte animale de talie și vârstă diferită, nedeterminată ca specie. La moartea defunctului, pe lângă ofranda așezată pe rug, erau sacrificate mai multe păsări și animale de specii, vârstă și talii diferite.

Prin urmare, sacrificarea unor anumite specii de animale la femeie (pasăre, ovicaprine, rar porc sau câine) și bărbați (bovideu, porc) are o semnificație simbolică, cu caracter ritual¹³. Prezența în morminte a mai multor animale sacrificate arată caracterul sedentar al populației, care se ocupa cu agricultura și creșterea animalelor, fiind relevată totodată starea prosperă a gospodăriei individuale.

RITUL DE ÎNMORMÂNTARE

Predominantă în cimitir este incinerarea, urmată în proporție redusă de înmormântare: în cadrul incinerării se disting: 1. morminte cu resturile incinerate depuse în urnă și 2. morminte cu resturile incinerate depuse în urnă și, simbolic, în groapă simplă. Nu am întâlnit nici măcar o singură dată situația când oasele incinerate ale defunctului să fi fost depuse în groapă (fără urnă), varianta prezentă cu precădere în sec. VII și la începutul sec. VIII. Dar această variantă sepulcrală putea fi printre mormintele complet distruse de plug, pentru că ea se întâlnește și în alte cimitire birituale similare, databile în sec. VIII-IX¹⁴.

Mormintele de înmormântare, 15 la număr, reprezintă abia 11,1% din totalul de 135 descoperite la Ocna Sibiului¹⁵. Ele aparțin unor copii și adulți de sex feminin, așezați pe spate, cu mâinile în diferite poziții și având orientarea aproape uniformă. Inventarul (cercei, mărgelile etc.) este identic cu cel găsit în unele urne, cu excepția ceramicii. Mormintele de înmormântare apar și în necropolele de la Mediaș¹⁶, Boarta¹⁷, Târnavă¹⁸ și Sibiu-Gușterița¹⁹. Se pare că la Ocna Sibiului ele se încadrează în faza târzie a înmormântărilor din cimitir. Dar poziția și orientarea scheletelor nu constituie indicii caracteristice înmormântării unei populații creștine, cu obiceiuri adânc înrădăcinate în conștiință și respectate cu rigurozitate. Inventarul funerar care însoțește osemintele umane calcinate și înmormântate constă din diferite obiecte întregi sau fragmentare din fier (cuțite, vârfuri de săgeți, cataramă, cuie, scoabe etc.), bronz (cercei), piatră (vârf de silex), sticlă (mărgelile), os (pieptene, fragment de corn), și ceramică. Sub raportul utilizării, piesele de inventar constituie categorii distincte: ustensile, vârfuri de săgeată, accesorii de îmbrăcăminte, obiecte de podoabă, piese diverse de metal și os.

Cuțitele, utilizate, după împrejurări, ca arme sau unelte, cuprind 15 fragmente și piese întregi, puternic oxidate și trecute prin foc. Cu excepția a patru piese întregi, restul exemplarelor sunt reprezentate prin vârful, lama și spinul cuțitului. Prevăzute cu spin de fier în mâner de lemn, cuțitele au lamă lată de 1,45-2,9 cm, cu muchia îngroșată și arcuită sau dreaptă. Tăișul, zimțat din cauza ruginii, este concav sau ușor curbat. Lungimea pieselor variază între 5,2 și 21 cm. Depuse în masa osemintelor din urnă, cuțitele se întâlnesc atât în mormintele de copii și adolescenți, cât și în urnele aparținătoare unor indivizi de vârstă adult-matură, de sex feminin sau masculin. Fiind piese indispensabile în diverse împrejurări, ele fac parte din categoria obiectelor descoperite frecvent în așezări și cimitire, începând din epoca dacică²⁰. Forma lamei cuțitului este generalizată pe un spațiu mare și rămâne aceeași pentru o perioadă lungă de timp, fiind o piesă utilizată de grupuri etnice diferite. Cu toate acestea, pentru cuțitele de la Ocna Sibiului se pot cita analogii, cum sunt de pildă, exemplarele descoperite în cimitirele de la Bratei²¹ și Târnavă²².

Din categoria armelor fac parte două vârfuri de săgeți, unul întreg (M. 16) și altul fragmentar, prevăzute cu tub de fixare și lama în formă de frunză de salcie, pentru care semnalăm piese identice în mormintele de incinerare de la Bratei²³.

Accesoriile de la îmbrăcăminte constau din două catrame cu cadrul neprecizat, provenite din M. 90 și M 95. Scoabele, păstrate fragmentar, au capul semisferic și corpul în patru muchii sau cilindric. Ele sunt reprezentate de o singură piesă, provenită din M. 38, executată dintr-o bară cu capetele îndoite. Atât cuiele, cât și scoabele considerăm că provin de la targa de lemn folosită pentru transportul defunctului la rugul funerar. Acestea sunt piese cu forme cunoscute, fără putere de datare, având numeroase analogii în mormintele de incinerare de la Berghin (jud. Alba)²⁴.

Celelalte piese de fier mai cuprind o verigă de fixare a coasei pe mâner (M. 37), o lamă rombică și resturile a patru fragmente atipice (M. 37, 82, 102, 131), la care se adaugă unele piese distruse, care au lăsat urme de oxid de fier pe oasele din zece morminte studiate antropologic. Semnalăm câte o singură piesă de fier în 37 de morminte și câte două obiecte doar în două morminte.

Cercei de bronz. S-au găsit șapte astfel de cercei, câte unul în urnele din M. 32 și M. 68 și la scheletele din L. 111, 115, 126 și două piese în urna din M. 44. cerceii de tâmplă sunt lucrați dintr-o sârmă subțire (1-1,9 mm), cu secțiune transversală rotundă, având extremitățile subțiate și neîmpreunate. După formă se disting două tipuri: 1. cercei simpli, ovali sau circulari, reprezentați prin șase exemplare și 2. cercei cu unul din capete lățit și răsucit în afară (M. 26), ilustrat de o singură piesă. Cele două exemplare din M. 44 se asociază cu un fragment de cuțit, iar piesa din M. 60 se găsea împreună cu două măргеle.

Cerceii din mormintele de incinerare au aparținut unor copii, foarte probabil de sex feminin. Exemplarele din mormintele de inhumație s-au găsit câte unul lângă tâmpla dreaptă (M. 32) sau stângă (M. 126), fiind asociați cu o oală (M. 32), cu o mărgă (M. 115) sau cu un șirag de măргеle (M. 111). Indivizii care întrebuințau această podoabă aparțin unor grupe de vârste diferite (copii, adulți și maturi), de sex feminin.

Prima categorie de cercei simpli apare în mormintele de incinerare de la Berghin sau însoțesc scheletele din cimitirele de la Sîmniclăuș²⁵, Ghirbom²⁶, Alba-Iulia²⁷ și Blandiana²⁸. Ele sunt piese cu o răspândire și circulație pe un spațiu mare, plasându-se cronologic între sec. V-VI și sec. X-XI. Cercelul cu capătul arcuit în afară, derivând tipologic din cercelul simplu, este mai rar întâlnit. Piese asemănătoare se cunosc în cimitirul de inhumație de la Unirea-Vereșmort²⁹ sau în mormintele de incinerare de la Boarta³⁰ și Berghin. Cele două tipuri de cercei se încadrează cronologic în sec. VIII-IX³¹.

Amnarele de metal lipsesc, dar utilizarea lor este sugerată de vârful de silex (M. 92) utilizat la scăpărarea pentru aprinderea focului. Piese identice s-au descoperit în mormintele de incinerare de la Berghin³² și în cele de înmormântare de la Ghirbom³³.

Mărgelele. Acestea sunt lucrate din pastă de sticlă și s-au găsit în total 14 exemplare. Majoritatea provin din mormintele de înmormântare (M. 111 și M. 115), iar cele câteva piese aflate în urne (M. 68, 74, 102) se prezintă sub forma unor resturi diforme topite de foc. Numărul pieselor variază de la un mormânt la altul: câte una în M. 74, 102, 115, câte două în M. 55 și zece în M. 111. După formă și culoare, mărgelele se împart în patru categorii: a. mărgele sferice, de culoare albastră-închisă, cu patină neagră (M. 68, M. 111); mărgele cilindrice, cu extremitățile ușor alungite, de culoare verzuie și patină sidemie (M. 111) sau albastră-violetă, cu patină roșie-maronie (M. 115); c. mărgele în formă de melcișori, de culoare albastră-închisă, ornamentate cu linii galbene în spirală sau în relief, prevăzute cu câte trei ochi galbeni (M. 68, 111); mărgele tubulare, cu corpul torsionat spiralic, ușor îngroșate la capete și perforate longitudinal, de culoare verde sau albă (M. 111).

Aceste podoabe, purtate în șirag la gât, se întâlnesc la copiii și maturii de sex feminin. Numărul redus al mărgelelor este determinat de topire a sticlei în timpul incinerării defunctului și a pierderii acestora în masa resturilor funerare de pe rug sau în timpul răvășirii mormintelor.

Mărgelele asociate cu cerceii, după formă, ornamentație și culoarea pastei, au analogii perfecte în cimitirele birituale de la Bratei³⁴ și Berghin³⁵ sau în mormintele de înmormântare de la Ghirbom³⁶. Ele sunt obiecte de podoabă cu o largă circulație, fiind întâlnite în sec. VII-IX pe spații geografice întinse în Transilvania, Câmpia Pannoniei³⁷ și Moravia³⁸.

Obiectele de os. Menționăm un fragment de pieptene și o frântură de os de animal, ambele găsite în masa osemintelor din

M. 1. lungă de 3,5 cm, ultima piesă este ornamentată cu cerculețe punctate, asociate cu o bandă de motive florale incizate. Dacă fragmentul de pieptene este nesemnificativ, pentru fragmentul de os de animal ornamentat, identificat cu resturile unui corn de păstrat sare, menționăm o analogie la Bratei³⁹.

Ceramica. Există 166 vase în stare fragmentară sau întregibile, marea majoritate oale, din care 160 provin din mormintele de incinerare, unde aveau funcția de urnă sau erau depuse cu ofrandă în mormintele de inhumare. După tehnica de modelare, ceramica se împarte în trei grupe:

a. Ceramică modelată cu mâna (1,2%), atestată doar prin fragmente de fund (M. 7) și pereți (M. 129, M. 8 incert), provenite din nouă vase făcute din pastă nisipoasă, degresată cu pietricele și cioburi pisate.

b. Ceramică lucrată la roată înceată, reprezentată prin fragmente de oale întregibile: 108 vase, adică 65% din totalul ceramicii.

c. Ceramică lucrată la roată rapidă: reprezentată prin fragmente din vase întregibile, găsite în 40 de morminte (33,8%). Toate vasele prezintă în interior caneluri concentrice (*coaste*) imprimate în pasta crudă, în timpul modelării.

Oalele lucrate la roată au pastă argiloasă, degresată cu nisip, asociat cu rare paiete de mică și pietricele. Pasta unor oale lucrate la roata înceată conține și scoici (M. 37) sau cioburi pisate (M. 94).

Arderea ceramicii, realizată în condiții diferite de temperatură, a determinat culoarea vaselor. În general, predomină vasele arse oxidant în culoare deschisă (83 oale) sau un mediu reducător (50 oale), în majoritatea cazurilor coacerea fiind incompletă. Culoarea vaselor diferă de la o oală la alta: brună-cărămizie sau cărămizie, în cazul arderii oxidante, brună-negricioasă, în cazul arderii inoxidante. Zece vase, care au fost

așezate pe rugul funerar ori folosite anterior în gospodărie, sunt arse secundar. Ele au partea inferioară a corpului acoperită cu numeroase pete negre, cenușii, cărămizii, brune și vineții.

Studiul olăriei permite să distingem două forme: 1. oala cu corpul ovoidal, 2. oala cu corpul bombat.

Prima categorie este reprezentată de 33 oale, caracterizate prin corpul zvelt cu înălțimea cuprinsă între 19,5 și 25,3 cm. Majoritatea oalelor au fundul plat, prevăzut în cinci cazuri, cu inel de susținere, dar cele mai multe oale au fundul neted. Unele oale au fundul conic, în formă de *umbo*. Grosimea fundului oscilează între 0,5 și 1,9 cm, iar diametrul variază între 6,4 și 9,6 cm (24 oale). Corpul oalelor ovoidale, cu pântecul ridicat și arcuit spre umeri, are buza răsfrântă direct din pereți, iar gâtul lipsește (9 vase). Câteva oale au gâtul scurt, aproape nesensibil. Grosimea variază între 0,4 și 1,4 cm, diametrul pântecului fiind cuprins între 13,6 și 18,4 cm (14 oale).

A doua categorie numără 44 de oale. Majoritatea lor au inel de susținere la bază și uneori *umbo* în interior sau fundul plat. Grosimea fundului variază între 0,5 și 1,9 cm (41 oale), iar diametrul oscilează între 7,3 și 12,8 cm. Corpul oalelor are în general partea inferioară zveltă, iar partea superioară puternic bombată. Cele mai multe oale sunt înalte, dar se întâlnesc și unele scunde (20,3-25,5 cm), cu aspect bitronconic sau sferoidal (M. 74) pereții oalelor, îngroșați în locul de unire cu fundul și subțiat spre pântec, au grosimi diferite (0,5-1,6 cm), în funcție de capacitate. Diametrul pântecului, măsurat la 25 oale, este cuprins între 9,24 cm și 25,6 cm.

În cazul evazării buzei, prin răsfrângerea bruscă direct din pereți, gâtul lipsește sau este foarte scurt.

În general, oalele au buze răsfrânte oblic și teșite la interior, subțiate sau cu muchia rotunjită. Câteva recipiente au buza canelată în interior, cu început de nervură la exterior. Cele cu buza arcuită și îngustă au muchia rotunjită și teșită oblic. De

obicei, diametrul gurii este mai mare decât diametrul fundului, oscilând între 15 și 16,6 cm.

Ornamentația întâlnită pe 95 oale este plasată în jumătatea superioară a corpului: pe pântec (36 exemplare) și pe umăr (38 exemplare); 21 oale au decor pe tot corpul începând de la bază până sub gât. Principalele motive ornamentale sunt canelurile, striurile și benzile în val.

a. *Canelurile*, late de 3-4,7 mm, se întâlnesc pe 9 vase. Simple sau în benzi de linii drepte ori vălurite, apropiate sau distanțate, ele sunt plasate de la bază până la gâtul vasului.

b. *Striurile* orizontale, formând benzi de câte 2-6 linii ondulate, ocupă uneori întreg corpul vasului sau numai jumătatea lui superioară.

c. *Benzile în val*, compuse din câte 2-6 linii ondulate, decorează majoritatea urnelor, situându-se de obicei în partea superioară. În cazuri rare, ele acoperă tot corpul oalei. Benzile de linii în val mărginesc sau alternează cu benzi de linii orizontale sau se intersectează cu acestea, formând motivul *în ochi*. Alteori, cele două motive ornamentale se asociază cu șiruri de incizii oblice, cu grupuri de liniuțe întrerupte ștampilate orizontal sau tăiate de linii oblice, formând un decor compus. Ornamentarea ceramicii s-a realizat cu ajutorul unor instrumente de lemn și os, ca: bețișorul cu vârful ascuțit, pieptenele ce 2-9 dinți și eventual matricea, folosită pentru imprimarea grupului de liniuțe orizontale întrerupte. Ornamentele s-au executat prin apăsarea instrumentului în pasta moale a vasului, aflat pe roata în mișcare. Majoritatea vaselor ornamentate prin incizie au suprafața zgrunțuroasă, dar există și câteva recipiente acoperite cu un strat subțire de angobă cenușie sau cărămie, care avea menirea să astupe porii pereților și să reducă aspectul zgrunțuros al degresantului.

Studiul ceramicii descoperite în morminte pune în lumină unele caracteristici comune tuturor categoriilor de vase, vizând pasta, tehnica de modelare, arderea, tipologia și ornamentarea.

Olăria lucrată cu mâna (două vase fragmentare) și cea făcută la roată înceată sau rapidă (98,8%) în majoritate are pasta degresată cu ingrediente comune și este arsă în condiții identice. Decorul format din caneluri, linii orizontale sau vălurite, incizate în benzi, se constituie adesea în motive compuse, caracteristice pentru secolul VIII. Unele motive ornamentale – decorul *în ochi*, registrul de linii oblice, incizat peste alte ornamente, inciziile în formă de virgulă culcată orizontal etc. – aparținătoare vaselor din M. 43, 81, 84, 96, 100, 109, sunt întâlnite la olăria din cultura Dridu și se pot data în sec. IX. Analogii pentru ceramică putem menționa la Bratei⁴⁰, Turdaș⁴¹, Sibiu-*Gușterița*⁴², Berghin⁴³ etc. de altfel, oalele din cele două grupe tipologice au o largă răspândire în cimitirele și așezările transilvane și carpatodunărene⁴⁴.

Trecând în revistă principalele din inventarul funerar, notăm că anumite piese, ca lame de cuțit, cuie de cataramă, vârfuri de săgeți, cuie, scoabe, vârfuri de silex, mărgelile etc., nu au valoare cronologică restrânsă. În schimb, *ceramica* și, eventual, *cerceii de bronz*, pe temeiul analogiilor oferite de exemplare similare din alte complexe arheologice, reprezintă singurele elemente din inventarul funerar care pot contribui la datarea cimitirului de la Ocna Sibiului în sec. VIII-IX.

Atribuirea etnică

În raportul preliminar privind rezultatele primelor săpături în cimitir, pe baza ritului și riturilor funerare, precum și a ceramicii, cimitirul este atribuit unei comunități de slavi, așezați în sec. IX la Ocna Sibiului, pentru exploatarea salinelor⁴⁵. Așa cum vom arăta mai departe, acest punct de vedere va fi susținut ulterior cu noi argumente, bazate pe studiul antropologic al osemintelor provenite din 95 de morminte⁴⁶.

Autorii analizei antropologice, plecând de la criteriul arderii diferite a indivizilor pe sexe, au precizat că majoritatea mormintelor de incinerare studiate sunt duble, conținând, cu

certitudine, resturile osoase, calcinate, de la doi indivizi de sex opus. Pe baza unor caractere morfo-funcționale est-baltice sesizate la schelete femeie, materialul osteologic din mormintele de incinerare este atribuit slavilor⁴⁷. Datele arheologice și literare referitoare la obiceiurile funerare practicate de slavi în ținuturile locuite de ei⁴⁸ au permis autorilor să aplice aceste practici în explicarea unor fenomene sesizate la Ocna Sibiului. Astfel, s-a ajuns la acceptarea ritualului sacrificării soției la moartea bărbatului și a copiilor de sex opus, pentru justificarea căsătoriei simbolice a băieților decedați. În vederea înlăturării dereglărilor de ordin social și demografic apărute în sânul societății și pentru supraviețuirea familiei, care reglează sporul demografic se susține *poligamia*⁴⁹. În același sens, numărul redus al mormintelor de copii sugari descoperite în cimitir (15,51%) este pus pe seama selecției copiilor, prin „aruncarea nou-născuților în apele reci ale râurilor” sau înmormântarea lor în alt loc, deosebit de cimitirul comun etc.⁵⁰, dar asemenea practici rituale se confirmă doar parțial la Ocna Sibiului și în alte cimitire - considerate slave – din Transilvania⁵¹. Astfel, se susține că cimitirul de la Ocna Sibiului, pe baza caracterului arderii osemintelor și a criteriilor antropologice, aparține *unui grup de populație slavă așezat în această regiune*, care a împrumutat de la populația locală, proto-românească și creștină, forme superioare de cultură materială⁵².

Probleme demografice

Analiza antropologică a osemintelor a condus la stabilirea unor *structuri pe grupe de vârstă și sex a indivizilor din mormintele de incinerare și inhumație*. Din 187 indivizi identificați în morminte, 24,59% sunt copii din grupele de vârstă *infans-juvenis*, 74,88% *adult-matur* și doar 0,53% *senil*, la care se adaugă 22 indivizi, în majoritate copii, nedeterminabili ca sex. După sex se disting 87 femei (44,92%), din care 15 copii și 69

adulți-maturi, precum și 81 bărbați (43,32%), din care 10 copii, 70 adulți-maturi și un senil.

Datele oferite de graficul decedaților pe grupe de vârstă arată o *insuficiență reprezentare a copiilor*, o creștere artificială a speranței de viață la naștere. Procentul persoanelor decedate între 0-20 ani (infans I-II și iuvenis) se ridică aici la 24,59%. Se constată că alături de sugari, se înhuma sau incinera un procent redus de copii din vârsta infans II și iuvenis, în timp ce indivizii de vârsta Matur II și senil se incinerau, ca și restul populației.

În cadrul grupelor de adult-matur (20-50 ani), la ambele sexe, se observă o creștere a *numărului real de decese* la grupa de vârstă adult, o scădere la grupa de vârstă matur I, continuată la matur II și foarte coborâtă la grupa senil (50-60 ani). La femei, curba deceselor se ridică la punctul maxim la vârsta adultă, scade la vârsta matur I și atinge nivelul minim la vârsta matur II, în timp ce la bărbați se înregistrează creșteri la grupa matur I, iar scăderea începe la matur II spre senil. Aceste fenomene ilustrează *comportarea diferită a femeilor și bărbaților la grupele de vârstă adult și matur I*.

Mortalitatea ridicată a femeilor din grupa adult este explicată prin decesul ritual determinat de sacrificiul probabil al soției la moartea bărbatului și depunerea osemintelor incinerate în aceeași urnă. Datorită diferenței de vârstă de circa șase ani dintre cele două vârste, cel mai mare număr de decese se înregistrează la femeile de 20-30 ani și 30-40 ani. La bărbați, decesele între 30-40 ani și 40-50 ani sunt reduse, atingând nivelul cel mai scăzut la 50-60 ani, iar în cazul femeilor la 40-50 ani.

Dacă la bărbați decesul este determinat de cauze naturale, la femei majoritatea deceselor se datorează și ritualului de probabilă sacrificare la moartea soțului.

În consecință, la mormintele de incinerație se remarcă o proporție între sexe aproape egală (80/79), iar în cazul adăugării mormintelor de inhumație procentul favorizează femeile (84/81).

Autorii studiului antropologic constată la Ocna Sibiului preponderența sexului masculin, ilustrată de *indicele de masculinitate* de 1333 bărbați la 1000 femei, fenomen pus pe seama practicii probabile de sacrificare rituală a soției.

Probabil că, drept urmare a sacrificării rituale a femeilor la vârsta fertilității, se scurta perioada de fertilitate la grupa de vârstă adultă și matură și astfel se reducea numărul nașterilor, fapt care avea implicații demografice negative în viața socială și economică a obștii. Dacă la moartea bărbatului sau a copilului survenea decesul ritual al soției sau al unei fete mai mici sau de vârstă egală, pentru realizarea căsătoriei simbolice, această practică afecta grav structura și mărimea familiei, dar susținea existența familiei bazată pe poligamie. Aceasta era singura soluție – după autori – care putea să mențină viabilă familia, sub raport social și economic.

Datele oferite de mormintele cercetate antropologic de Dardu Nicolaescu-Plopșor și Wanda Wolski, arată 187 decese. Numărul populației înmormântate în cimitir este de circa 213 indivizi, necropola fiind utilizată timp de circa 150 ani de 5,2 generații succesive. Speranța medie de viață este de 32,4 ani, calculată pentru cele 16 cimitire anloge și contemporane din Transilvania⁵³. La o mortalitate de 50% se poate estima numărul indivizilor din fiecare generație la circa 62-100 persoane. În acest caz, așezarea corespunzătoare cimitirului dispunea de o populație de circa 100 indivizi, ceea ce ar reprezenta 20-25 gospodării. Organizarea sub formă de obște sătească, așezarea corespunzătoare se afla în centrul localității Ocna Sibiului⁵⁴, după cum indică unele materiale ceramice descoperite în ultimii ani.

Necropola de la Ocna Sibiului face parte din grupa primelor cimitire birituale cercetate prin săpături arheologice sistematice, după Soporul de Câmpie (necropolă daco-romană)⁵⁵ și Mediaș (necropolă slavă)⁵⁶. Cercetări ulterioare au scos la iveală alte cimitire similare la Sibiu-Gușterița, Bratei, Dăbâca⁵⁷, Boarta,

Turdaș, Târnava etc., dezvelite parțial sau în întregime. Seria acestor cimitire este completată cu descoperirile din anii 1977-1979 de la Berghin, unde s-au cercetat 350 de morminte, care reprezintă circa jumătate din necropola birituală identificată la sus-est de sat.

Cimitirul de la Ocna Sibiului, ca și celelalte cimitire similare atribuite grupei *de tip Medias*⁵⁸, este o necropolă birituală, în care ritul predominant îl constituie incinerarea. Cele 135 de morminte au fost așezate pe teren în grupuri sau chiar la întâmplare. Din planul cimitirului și din stratigrafia orizontală rezultă că majoritatea sunt morminte singulare, dar există și grupuri de câte două, trei și patru urne, care constituie morminte familiale⁵⁹.

În ceea ce privește ceramica, prin unele elemente de tehnică, forme și ornamentație, ea are unele trăsături comune cu cele ale ceramicii din cultura Dridu, întâlnite în spațiul extracarpatic. Aceste trăsături comune se întâlnesc în tot spațiul carpato-dunăreano-pontic și ele pornesc dintr-un *substrat comun*, din care se desprind variante locale, dezvoltate în condițiile social-economice deosebite de la o regiune la alta. Se vede cum meșterii olari au păstrat numeroase cunoștințe privind tehnica confecționării, arderii și ornamentării vaselor, moștenite din generație în generație, fapt care se identifică cu o populație sedentară. Mormintele de inhumare, deși formează un procent redus, pot prezenta începutul trecerii de la ritul de incinerare la cel de inhumare, foarte probabil sub impulsul unor factori de ordin religios.

Caracterul săracios al inventarului, prezent doar într-un număr redus de morminte, arată existența unei populații sărace, prea puțin diferențiată sub aspect economic și social. Inventarul, care nu cuprinde arme, ci obiecte diverse (ustensile, vârfuri de săgeată, obiecte de podoabă etc.) arată și caracterul pașnic al acestei populații. osemintele din ofranda animală de la ospățul funebru identificate în morminte indică mai multe specii de

animale domestice: păsări de curte, porc, bovine, ovicaprine, cal și chiar câine. Observațiile arheologice și antropologice sugerează ocupațiile populației înmormântate în cimitir: agricultura, creșterea animalelor, prelucrarea metalelor, olăritul și exploatarea sării. Schimbul în natură este atestat de obiectele de podoabă (cercei, mărgel) procurate din alte centre, în care meșteșugari specializați le prelucrau în serie pentru piață. Așa se explică circulația largă a acestor podoabe, frecvent întâlnită în mormintele de incinerare și înmușcare din întreaga Transilvanie.

Conviețuind cu proto-românii de-a lungul timpului, slavii și-au însușit, până în sec. VIII-IX, cultura materială locală. Utilizarea incinerării de către triburile slave înainte de încreștinare constituie criteriul de bază în a deosebi cimitirele lor de cele aparținătoare proto-românilor, care, fiind de mult creștini, practicau înmușcarea în formele prevăzute în biserică.

În concluzie, studiul arheologic și antropologic al cimitirului de la Ocna Sibiului aduce un plus de informații, contribuind la cunoașterea realităților istorice din perioada de conviețuire a slavilor cu populația autohtonă și de încheiere a procesului etnogenezei românilor. În studierea materialului, riturilor și practicilor funerare, încadrarea cronologică și aprecierea etno-culturală, au ținut seama de stadiul cercetărilor, criteriilor și cunoștințelor actuale pe plan științific național și internațional, oprindu-ne la concluziile care ni s-au părut cele mai verosimile. Indiferent de concluzia la care am ajuns, susceptibilă întotdeauna la modificările impuse de progresul cercetării și opticii istorice, cimitirul biritual de la Ocna Sibiului rămâne un document arheologic important, ca și cele similare, în contextul problemelor etnice care se pun pentru istoria românilor și a sud-estului european, în secolele VIII-IX⁶⁰.

LE CIMITIÈRE SLAVE D'OCNA SIBIULUI (VIIIe-IXe SIÈCLES)

Ce cimetièrre a été decouvert en 1961, à l'occasion des travaux agricoles. Il se trouve sur le plateau denomme „Lab”, qui s'élève à la lisiere sud de la ville d'Ocna Sibiului (dep.de Sibiu), non loin de bains salés. Par les fouilles archéologiques, effectuées par l'auteur durant les années 1961-1965, ont été mis au jour un nombre de 135 tombes: 14 d'inhumation (M.30) et 120 d'incinération. On y ajoute une tombe d'inhumation de l'époque scythique (VIe-Ve siècle). La profondeur des tombes s'averre être très petite, seulement 25 - 40 centimètres, fait qui a cause leurs derangement général ou même la destruction par les travaux agricoles périodiques.

Les tombes d'incinération sont de deux types: tombes à urne (la grande majorité, 110 environ) et tombes sans urne, les restes de l'incinération étant placés dans une petite fosse. Dans les deux cas, l'incinération a été effectuée a l'ustrinum, au-delà du cimetièrre, dans un lieu inconnu. Por ce qui est des urnes, on avait utilisé des pots sans anses, tantôt entiers, tantôt fragmentaires (voir les illustrations). Pendant les recherches on n'a pas trouvé sur les urnes couvercles spéciaux ou un recouvrement quelconque, à cause que leur partie supérieure a été dérangée ou disloquée par le soc de la charrue. Mais on peut supposer l'existence des couvercles improvisés: fond de pots, simples tessons, morceaux de bois.

Le contenu des urnes est formé d'os humains calcinés, de brins de cendre et peu de petits fragments de charbon. Cela occupait d'ordinaire au plus la moitié de la capacité du vase-urne. La quantité des os incinérés des tombes est directement proportionnelle à l'âge des défunts. Les rares objets d'inventaire

toujours ont été déposés uniquement à l'intérieur de l'urne, non à côté.

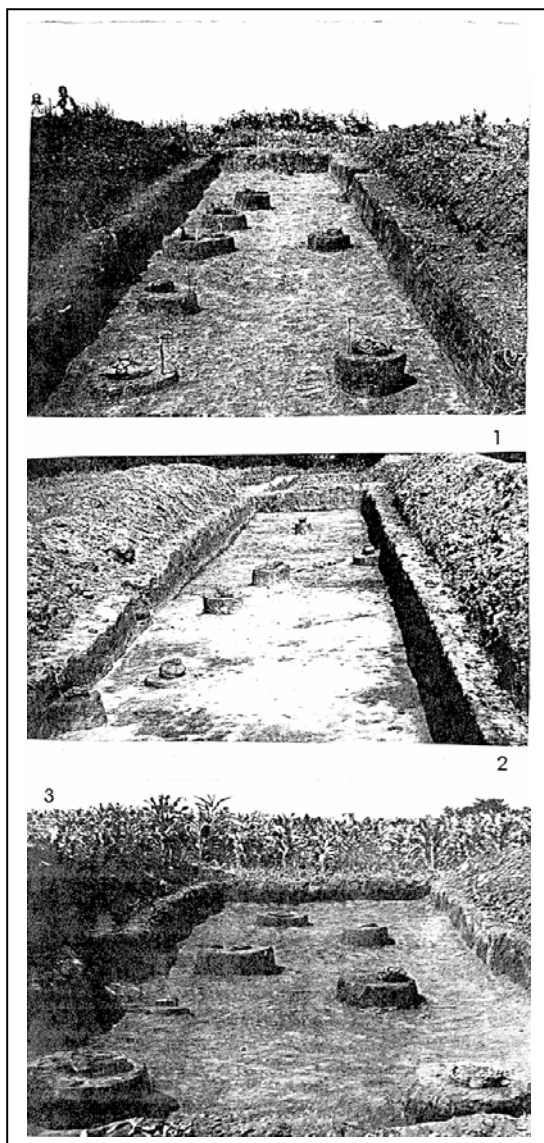
Les dimensions et la forme de la fosse des tombes avec ou sans urnes sont en général semblables: un tout petit trou, où se trouvaient les os calcinés ou les urnes. D'ailleurs, la différence entre ces deux types de tombes consiste en la présence ou en l'absence de l'urne.

Les tombes d'inhumation - deux de personnes mûres, un d'adolescent et onze d'enfants en-dessous 7 ans - ont les trous un peu plus profonde, (33-65 cm), que les tombes d'incinération. La majorité des squelettes sont mal conservés, les os étant en grande partie décomposés. Enterrés sur le dos, les défunts sont orientés avec la tête vers SV, NE, SSV, ESE, ayant les pieds étendus.

L'inventaire des tombes s'avère être pauvre, mais très varié: lames de couteau de fer, pointes de flèche, boucles de ceinture, clous, crampons, boucles d'oreille, une pointe de silex, perles en verre, un fragment de peigne en os, un corne pyrogravé et fragments céramiques. Pour ce qui est de la céramique (voir les illustrations), on constate: des tessons provenant de 108 vases (65%) travaillés à la roue lente, 40 tombes contenant des fragments céramiques faits sur la roue rapide (33,8 %) et tessons de 9 pots modelés à la main. Les formes et les ornements des pots, illustrés sur les planches, indiquent la datation du cimetière aux VIIIe-IXe siècles.

En ce qui regarde l'appartenance ethno-culturelle des défunts enterrés ici, pas encore chrétiens, nous estimons qu'il s'agit d'une communauté de population slave. Les rites et les pratiques funéraires rencontrés dans ce cimetière sont très répandus et bien connus à l'époque partout dans les territoires peuplés par les Slaves dans l'Europe de sud-est et centrale, y compris la Roumanie. La population proto-roumaine chrétienne aux VIIIe-IXe siècles, pratiquait généralement l'inhumation.

ILUSTRĂȚII

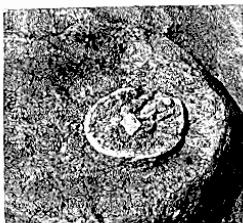
Pl. I. 1) Parcela M: mormintele nr. 73-83. 2) Parcela S: mormintele nr. 100-107. 3) Parcela A: mormintele nr. 10-16.

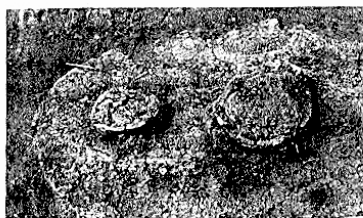
10

15

12

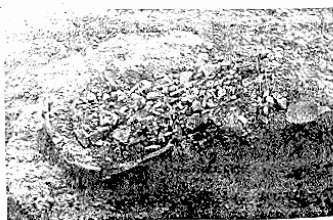
13-14

16

9

34

Pl. II. Morminte de incinerare (M. 9, 10, 12-13) și de inhumare (M.16) *in situ*.

38-39

41

42

46

48

50

Pl. III. Morminte de incinerare *in situ*: M. 38, 39, 41, 42, 46, 48, 50.

51

56

62

65

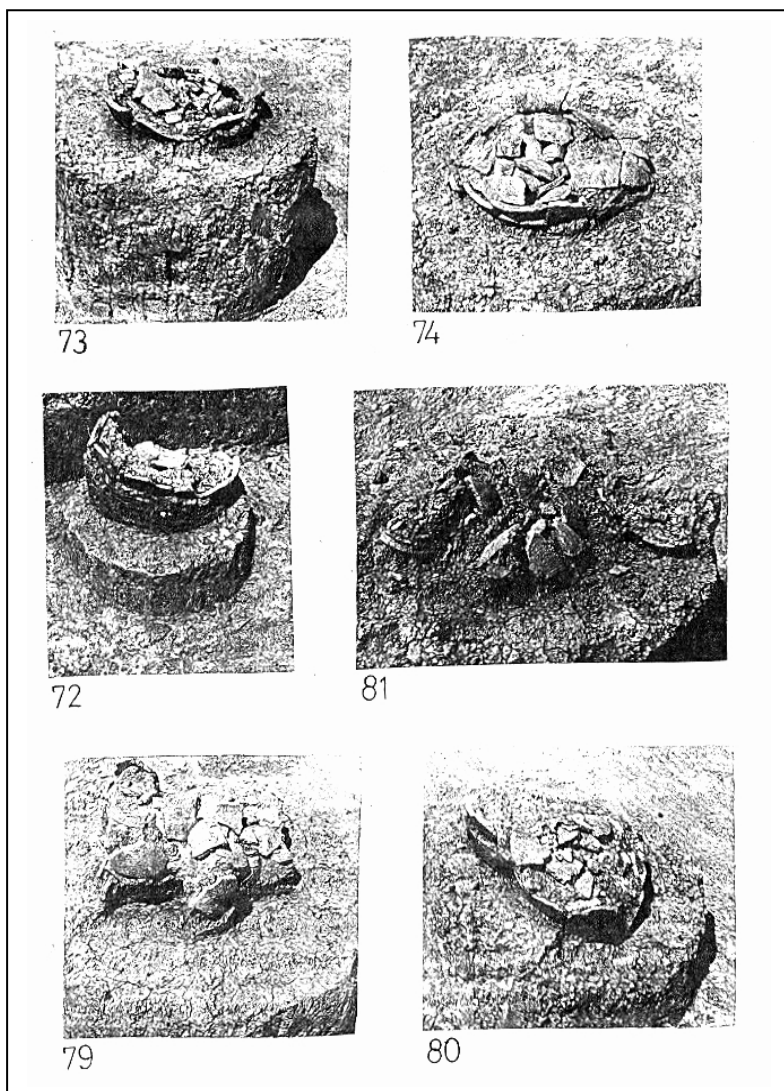

71

72

Pl. IIIa. Morminte de incinerare *in situ*: M. 51, 56, 62, 65, 71, 72.

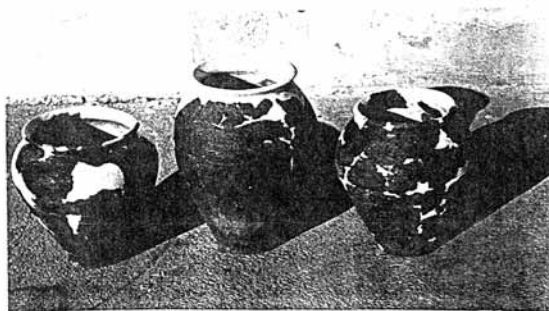
Pl. IV. Morminte de incinerare *in situ*: M. 72-74, 79-81.

82

98

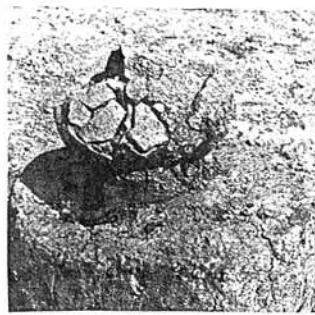
2

1

3

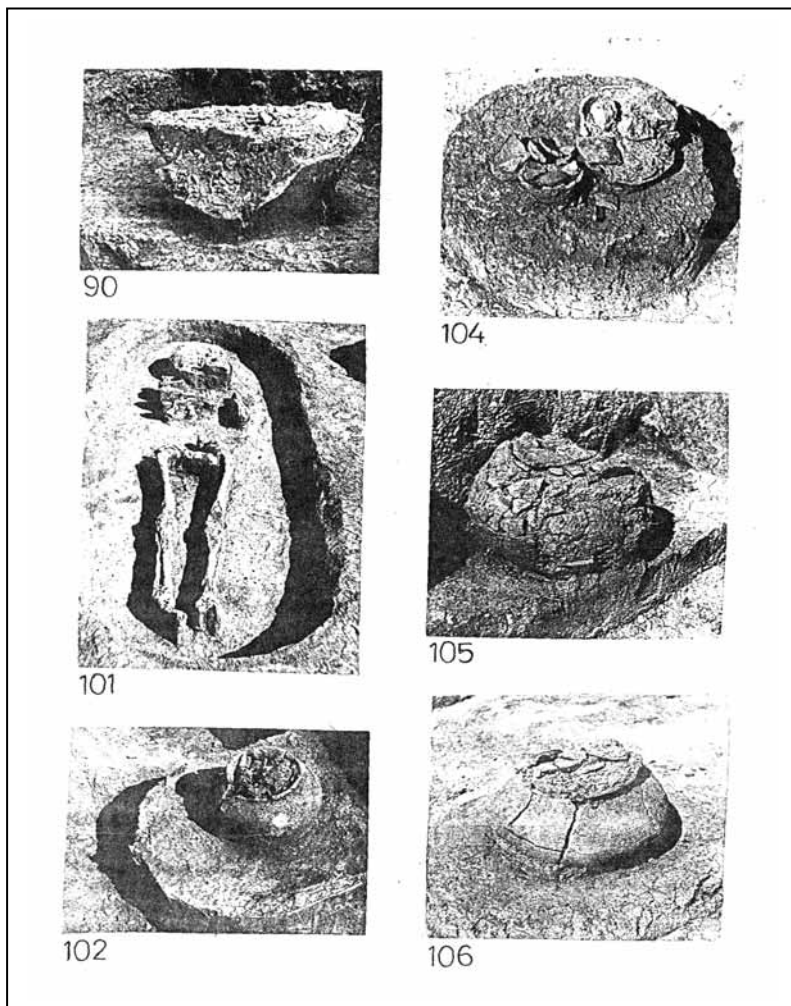

97

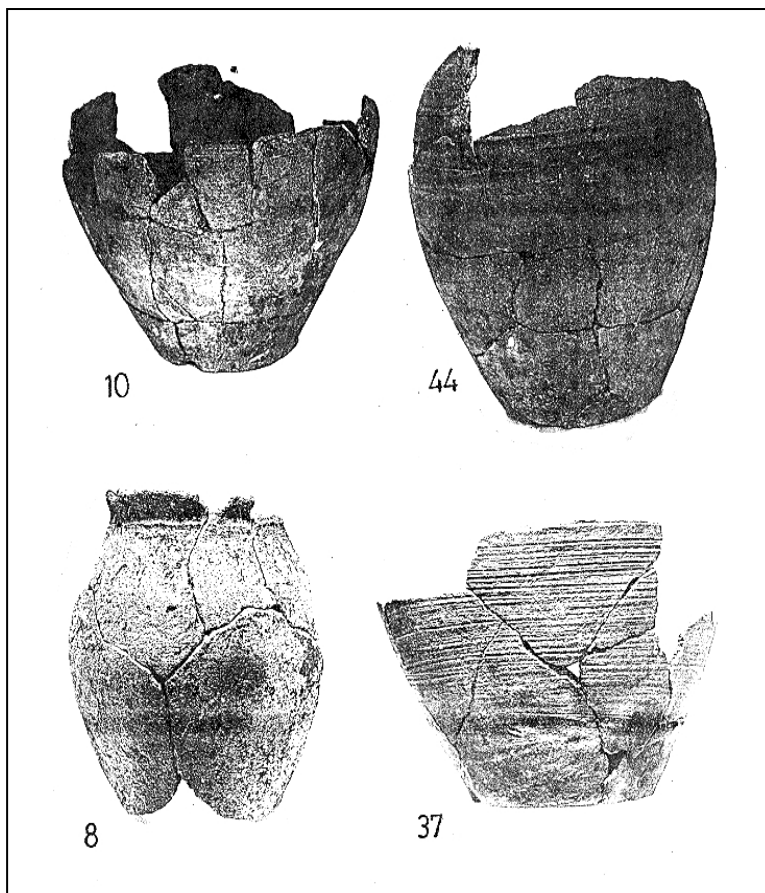

100

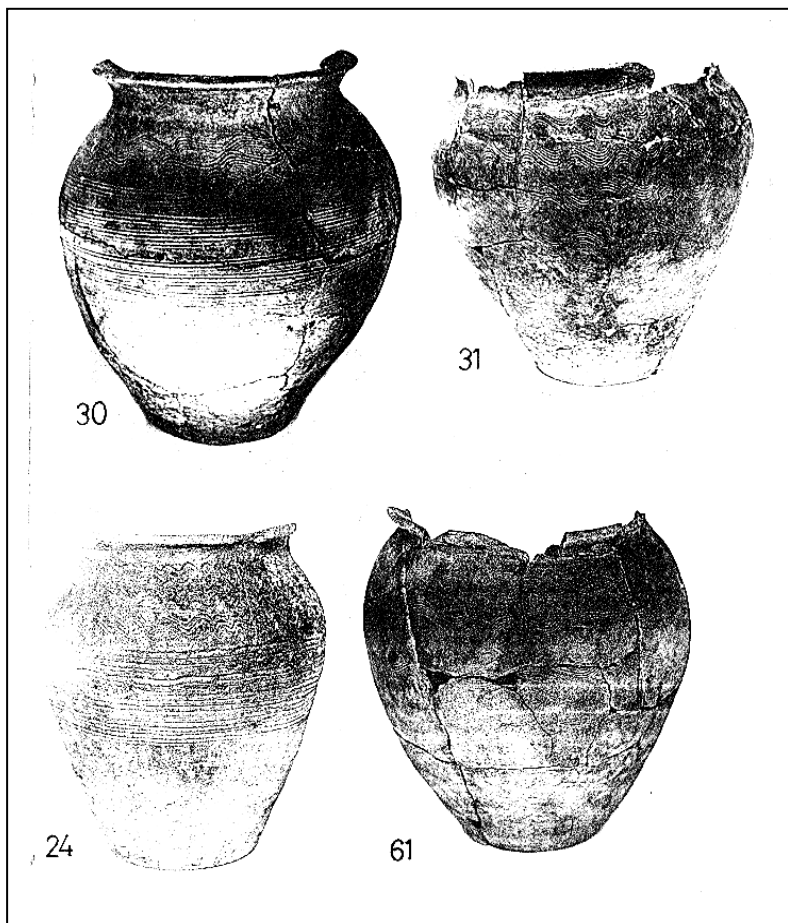
Pl. V. Morminte de incinerare *in situ*: M 82, 97, 98, 100 și urnele recuperate din M 1-3.

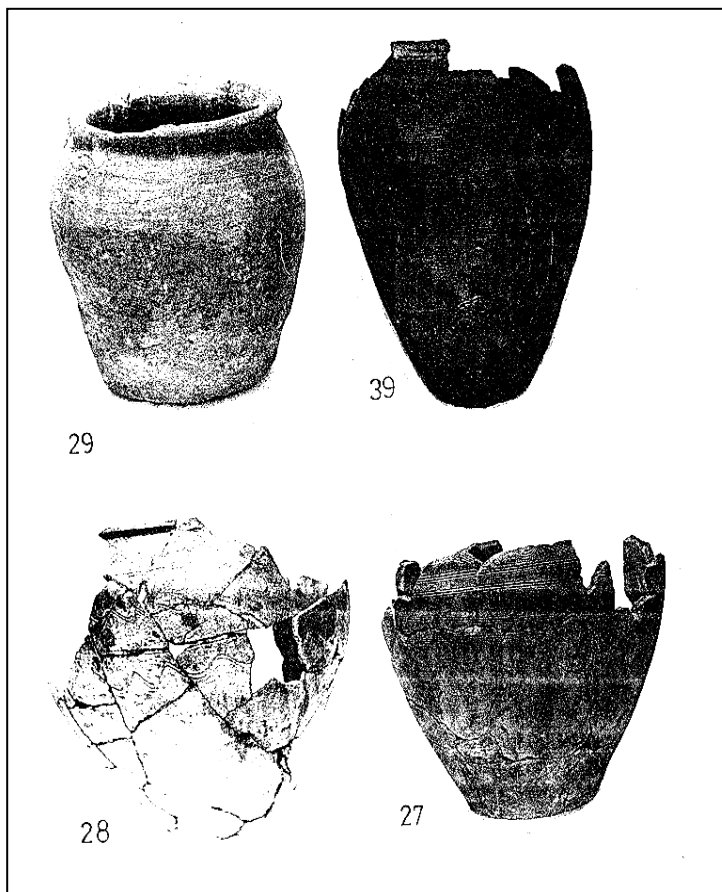
Pl. VI. Morminte de incinerare: M. 90, 102, 104-106 și de inhumație (M.10).

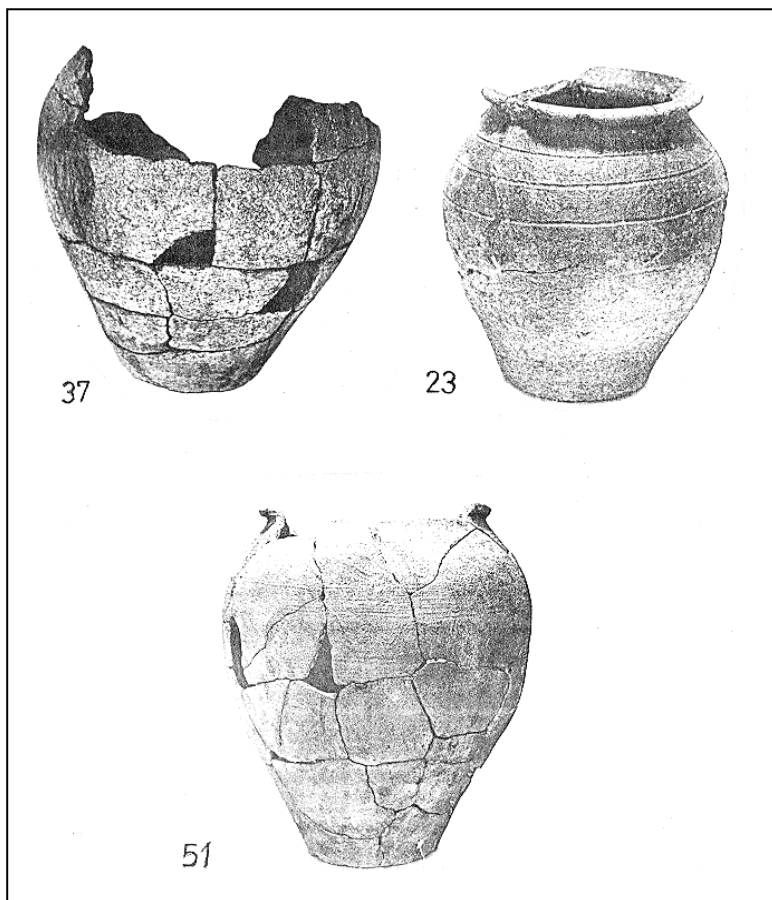
Pl. VII. Urne funerare din M. 8, 10, 37, 44.

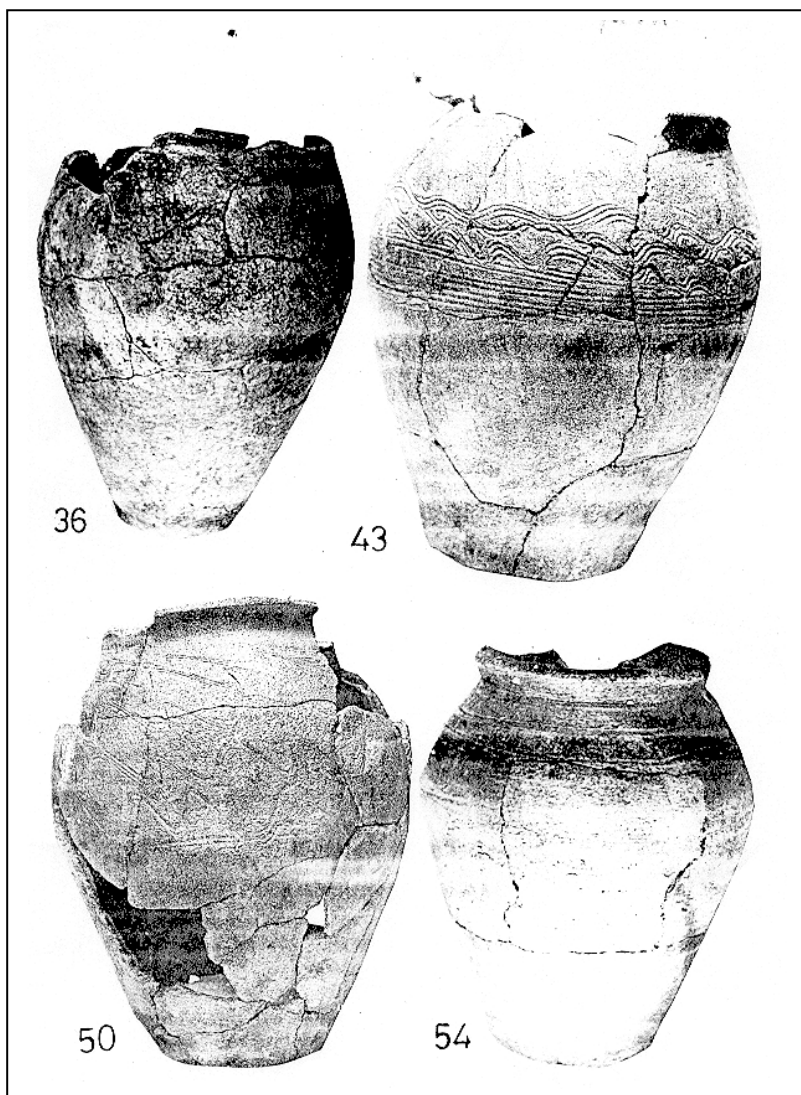
Pl. VIII. Urne funerare din M. 24, 30, 31, 61.

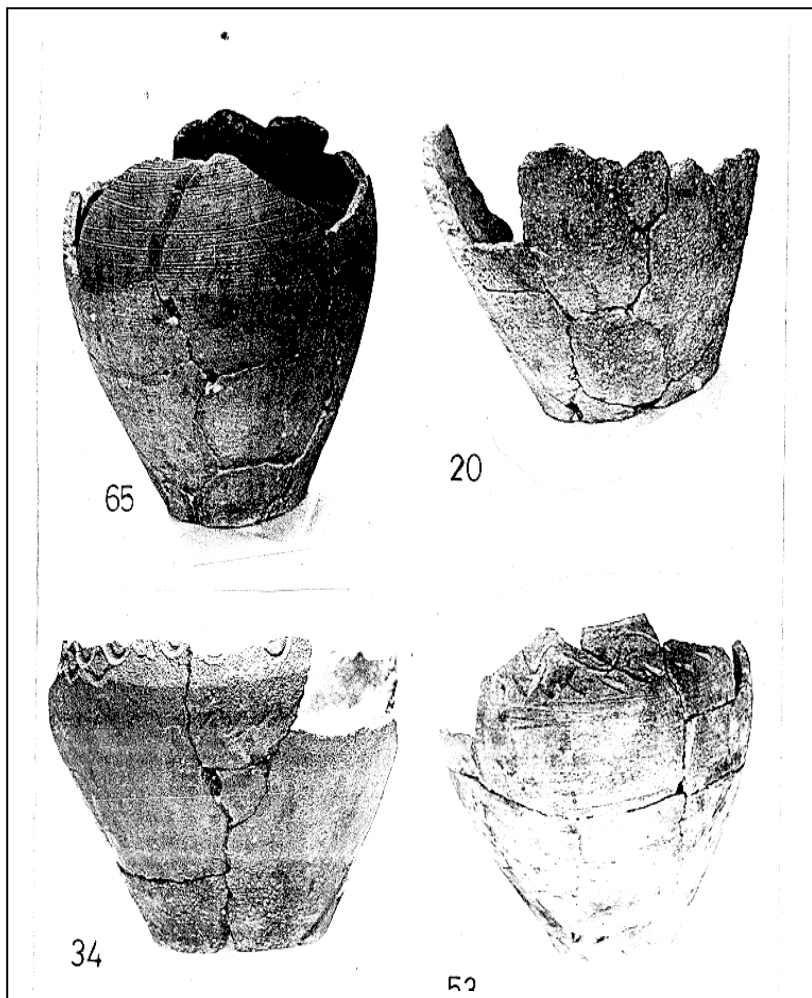
Pl. IX. Urne funerare din M. 27-29, 39.

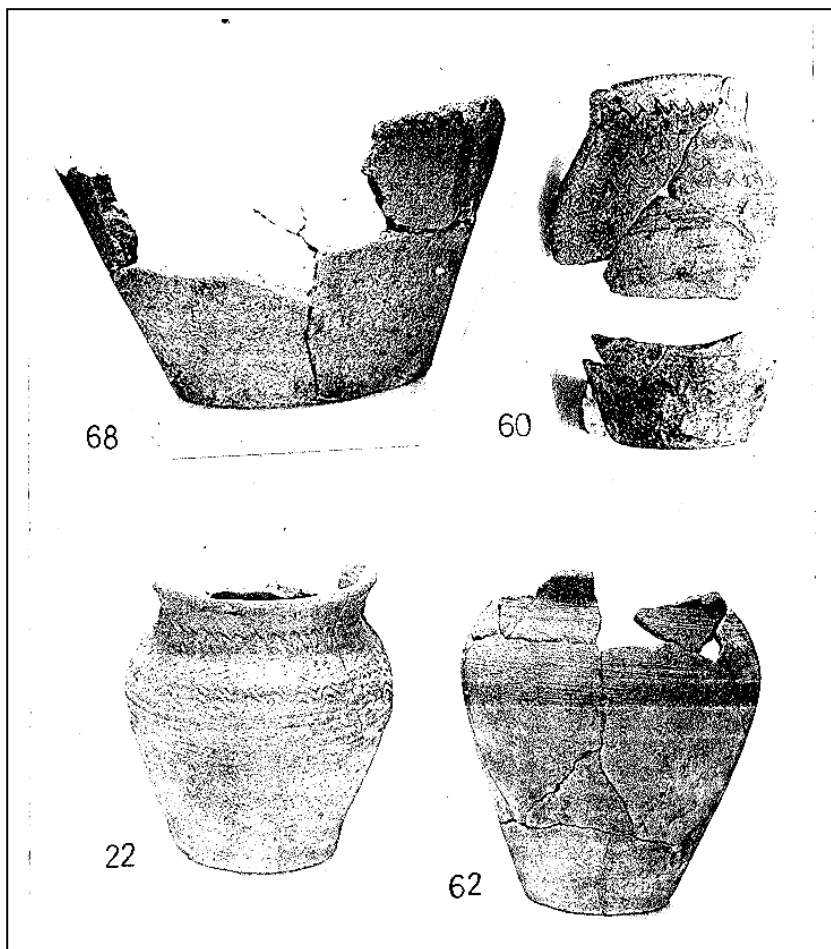
Pl. X. Urne funerare din M. 23, 37, 51.

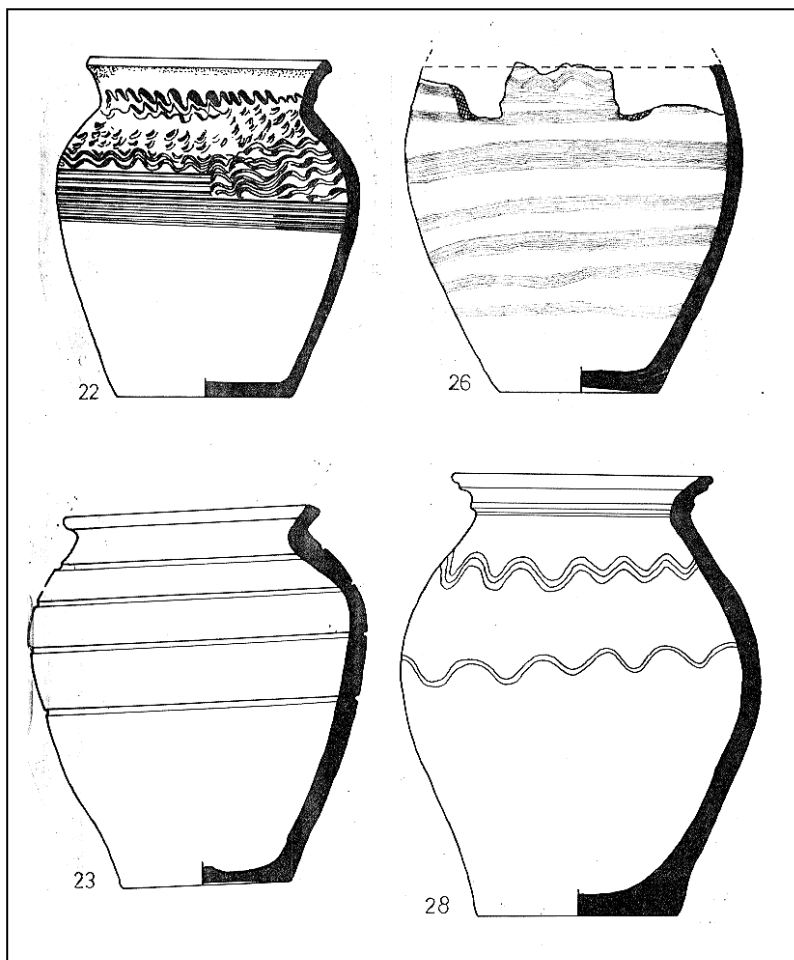
Pl. XI. Urne funerare din M. 36, 43, 50, 54.

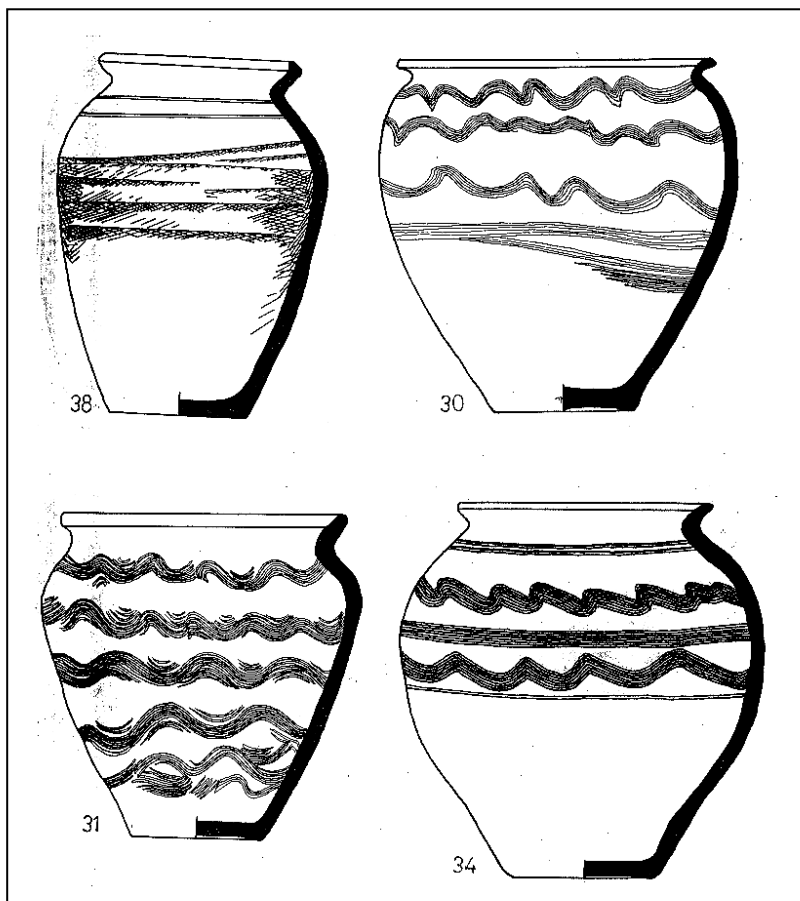
Pl. XII. Urne funerare din M. 20, 34, 53, 65

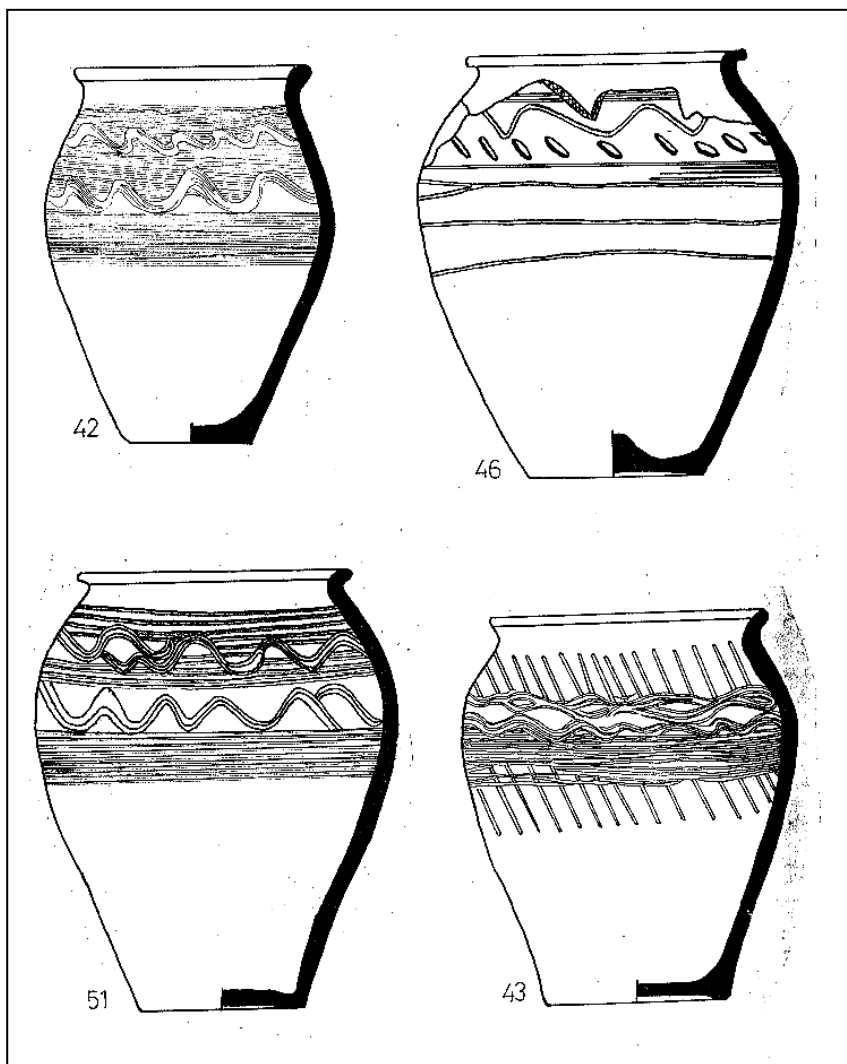
Pl. XIII. Urne funerare din M. 22, 60, 62, 68.

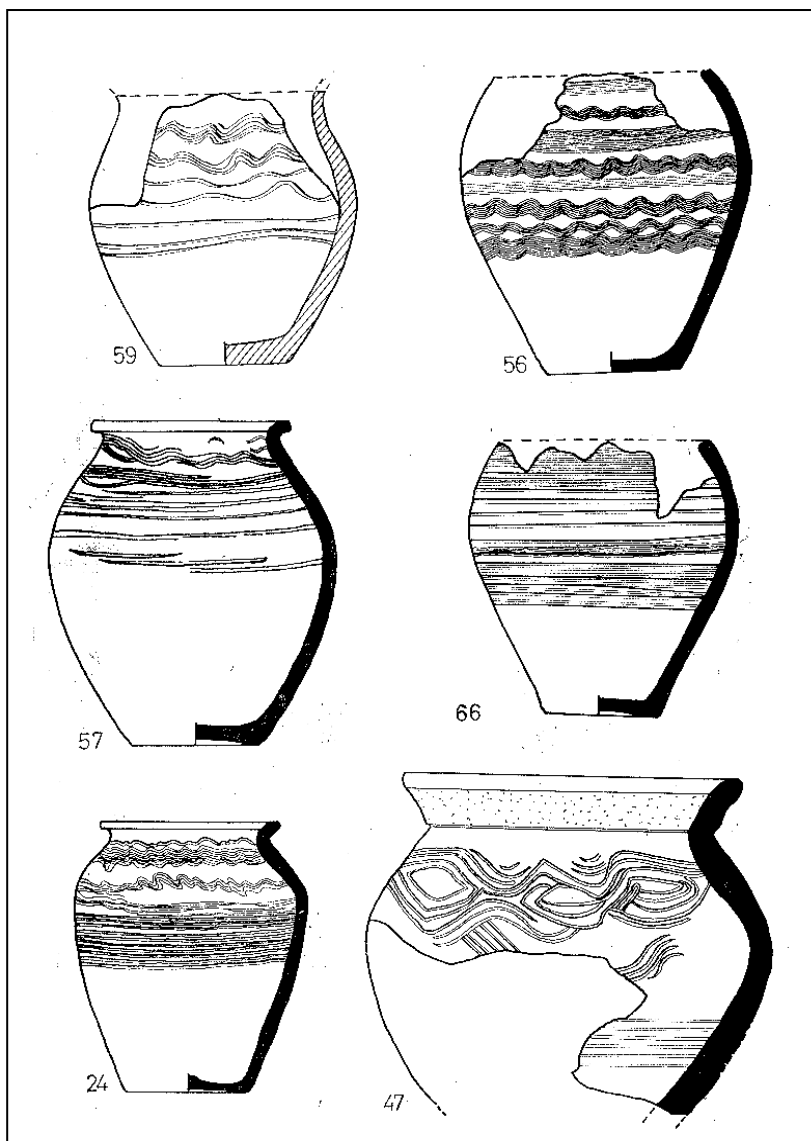
Pl. XIV. Urne funerare din M. 22, 23, 26, 28.

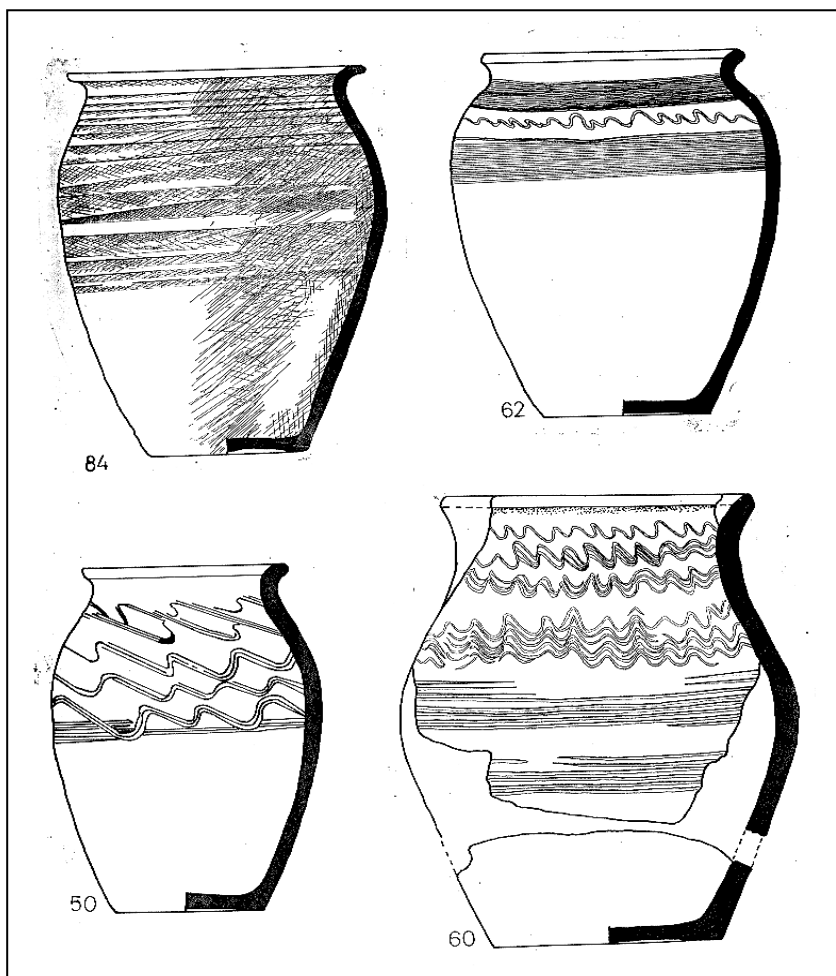
Pl. XV. Urne funerare din M. 30, 31, 34, 38.

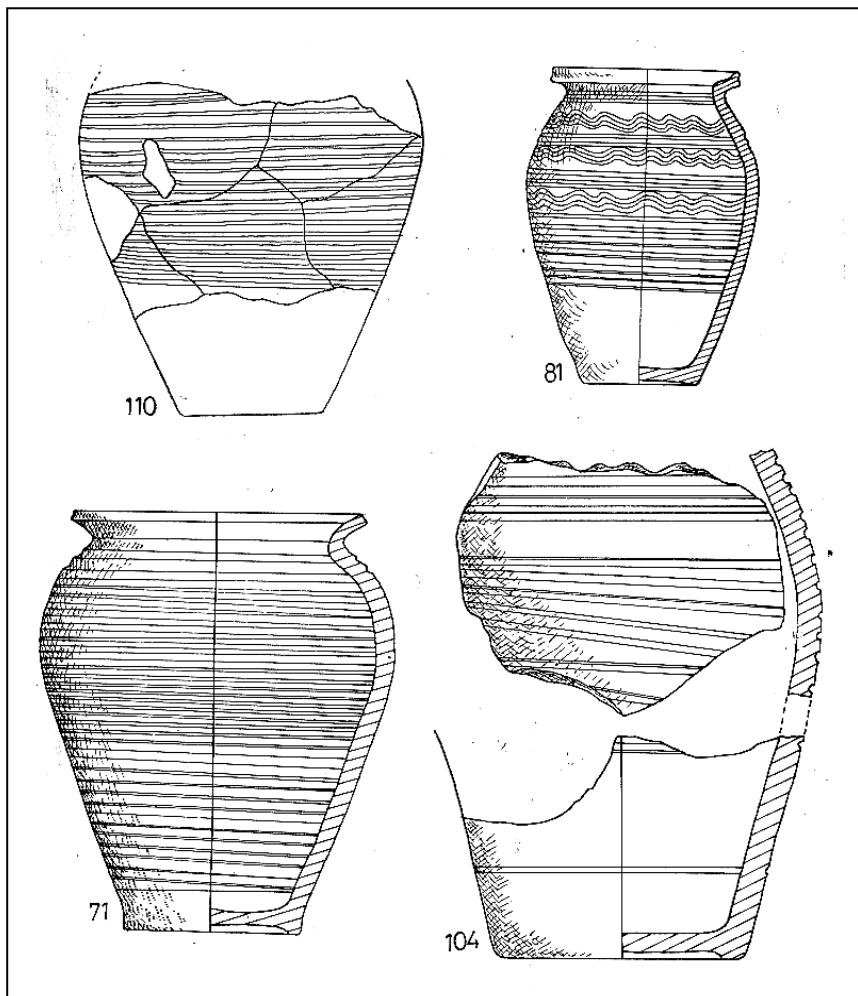
Pl. XVI. Urne funerare din M. 42, 43, 46, 51.

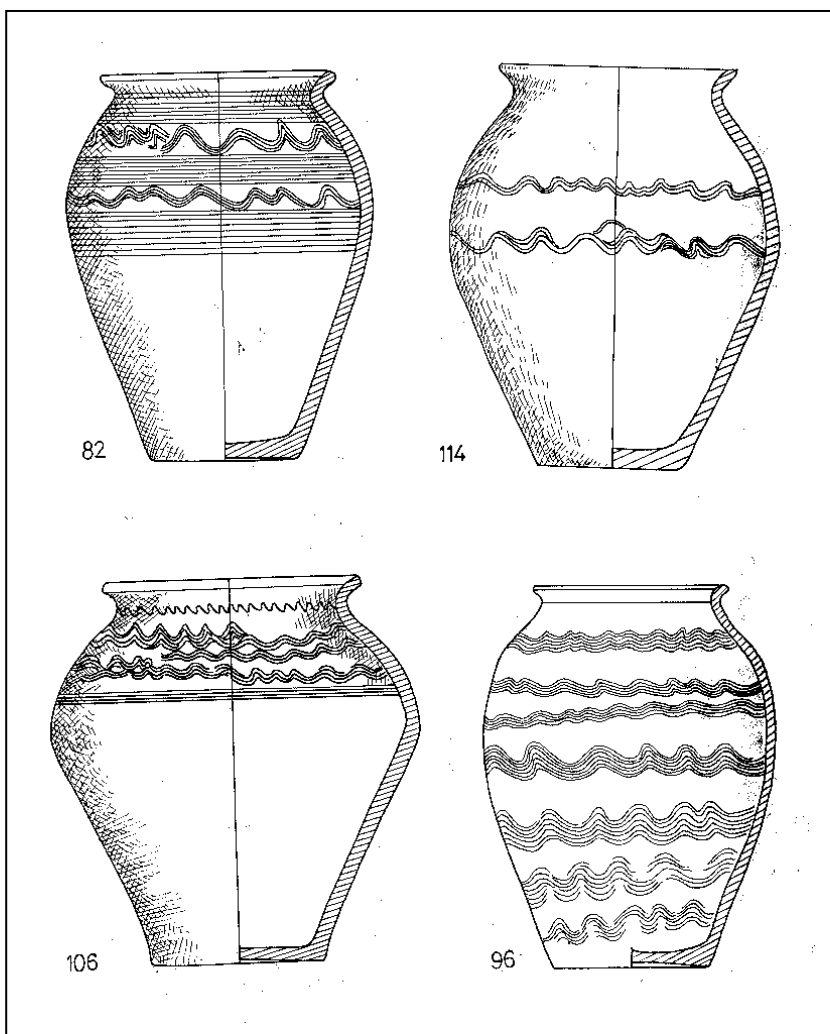
Pl. XVII. Urne funerare din M. 24, 47, 57, 66.

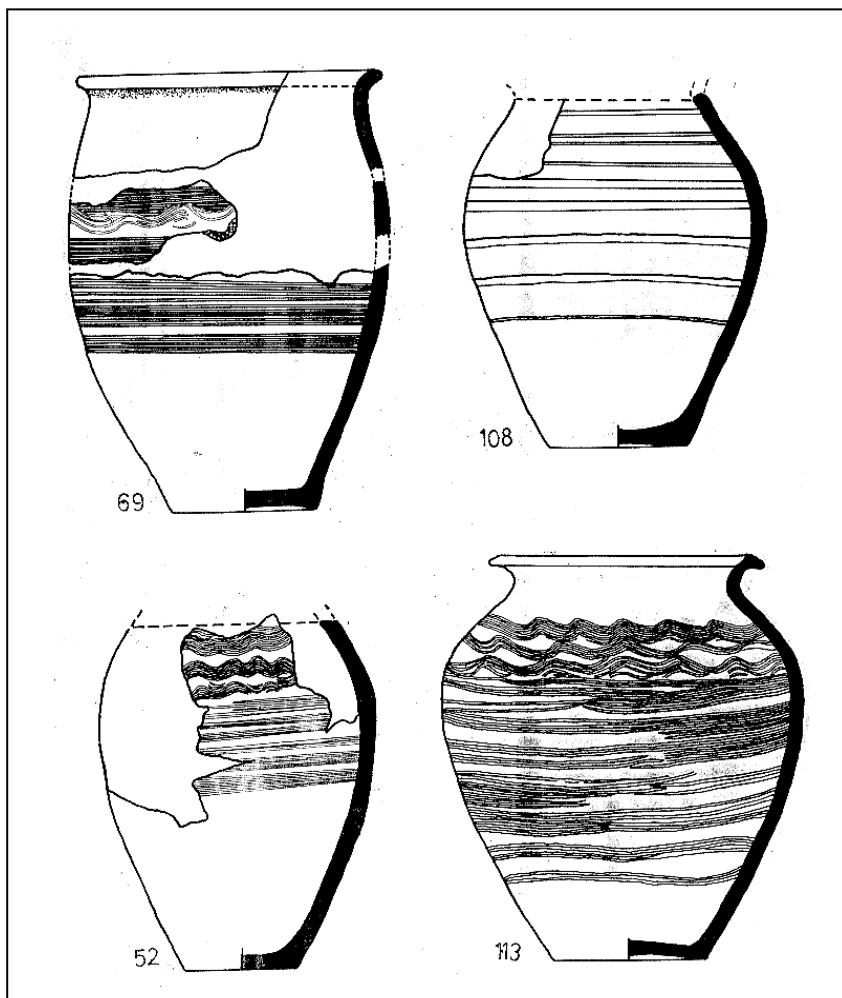
Pl. XVIII. Urne funerare din M. 50, 60, 62, 84.

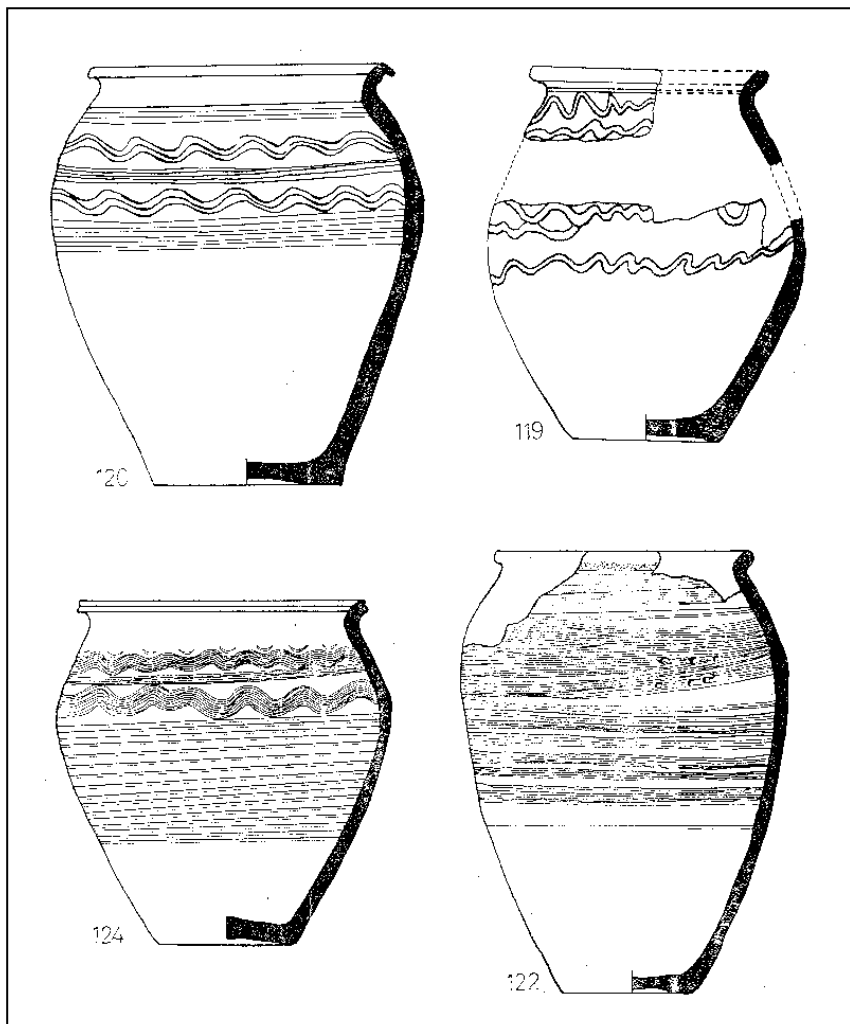
Pl. XIX. Urne funerare din M. 71, 81, 104, 110.

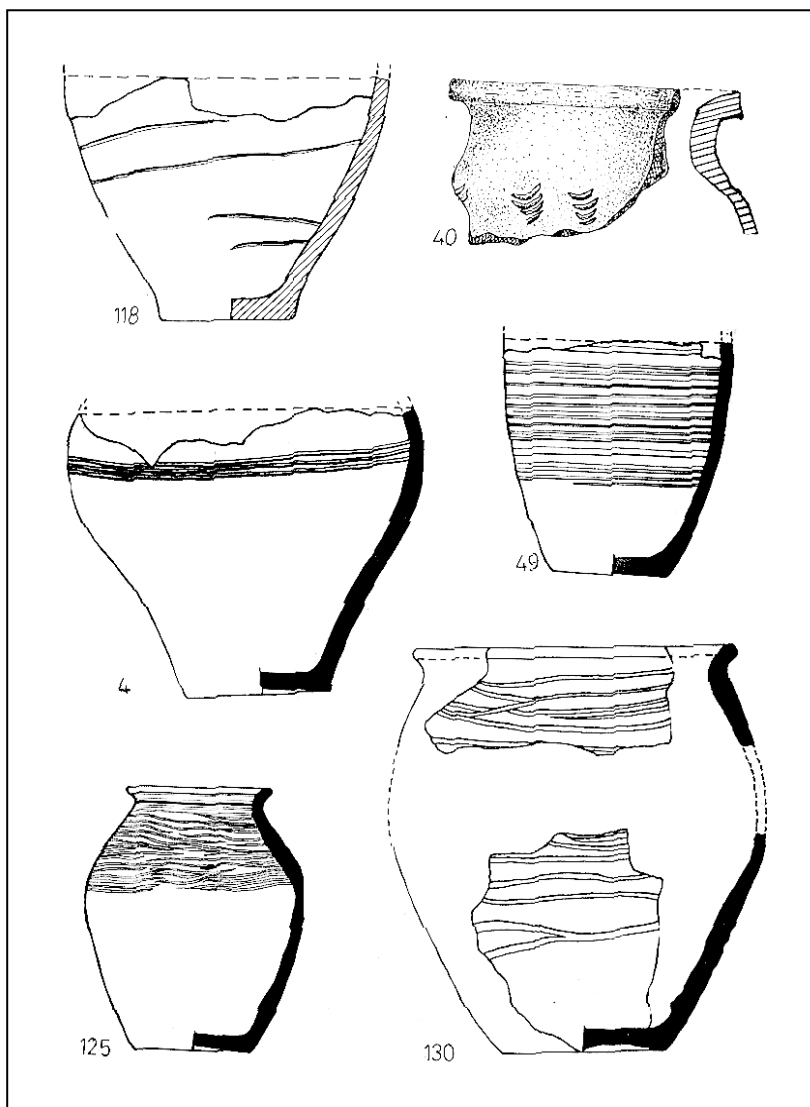
Pl. XX. Urne funerare din M. 82, 96, 106, 114.

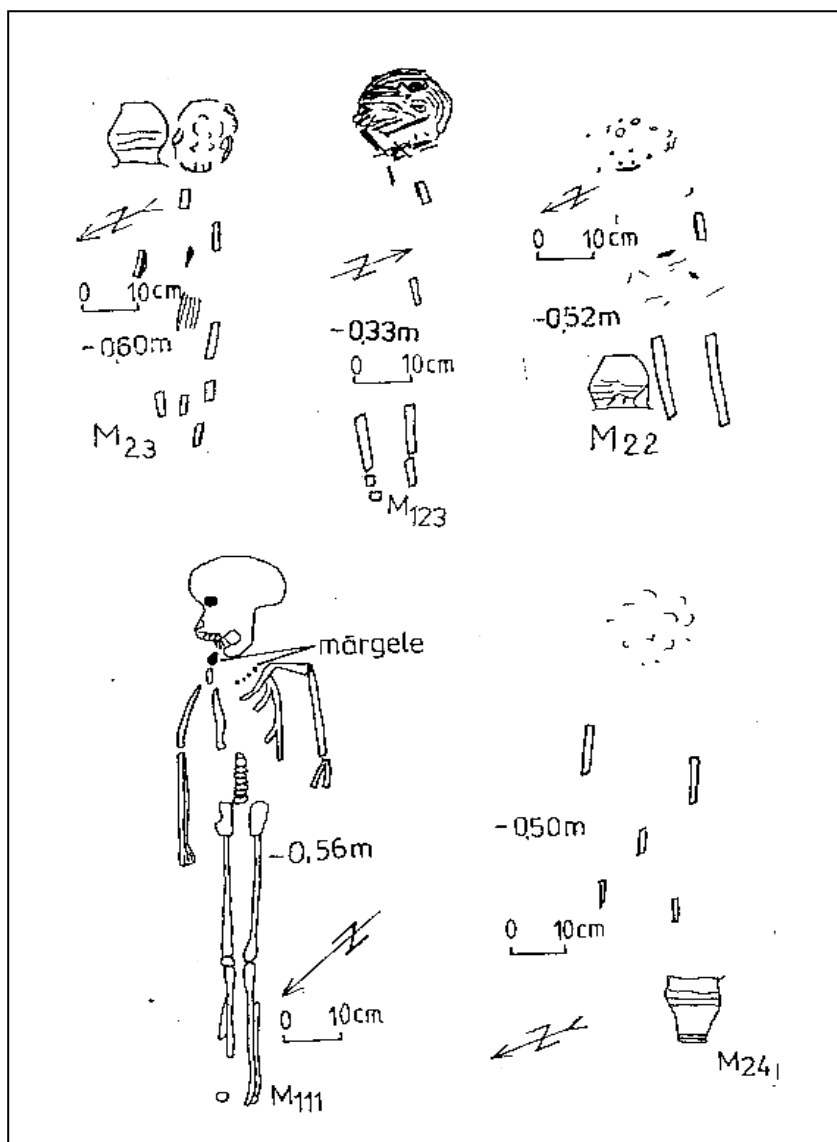
Pl. XXI. Urne funerare din M. 52, 69, 108, 113.

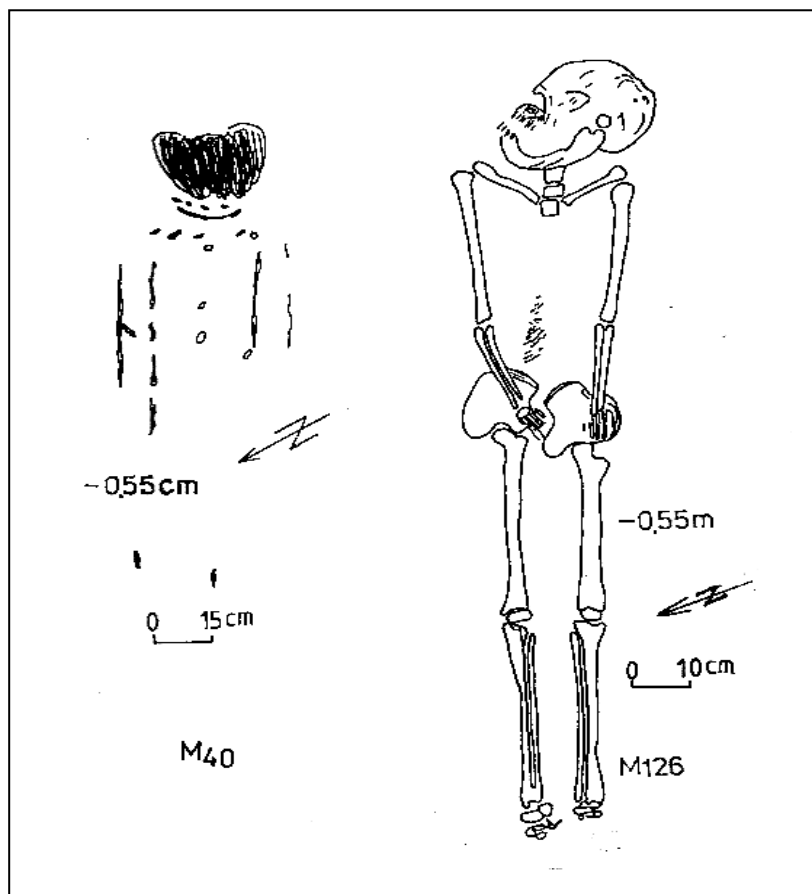
Pl. XXII. Urne funerare din M. 119, 120, 122, 124.

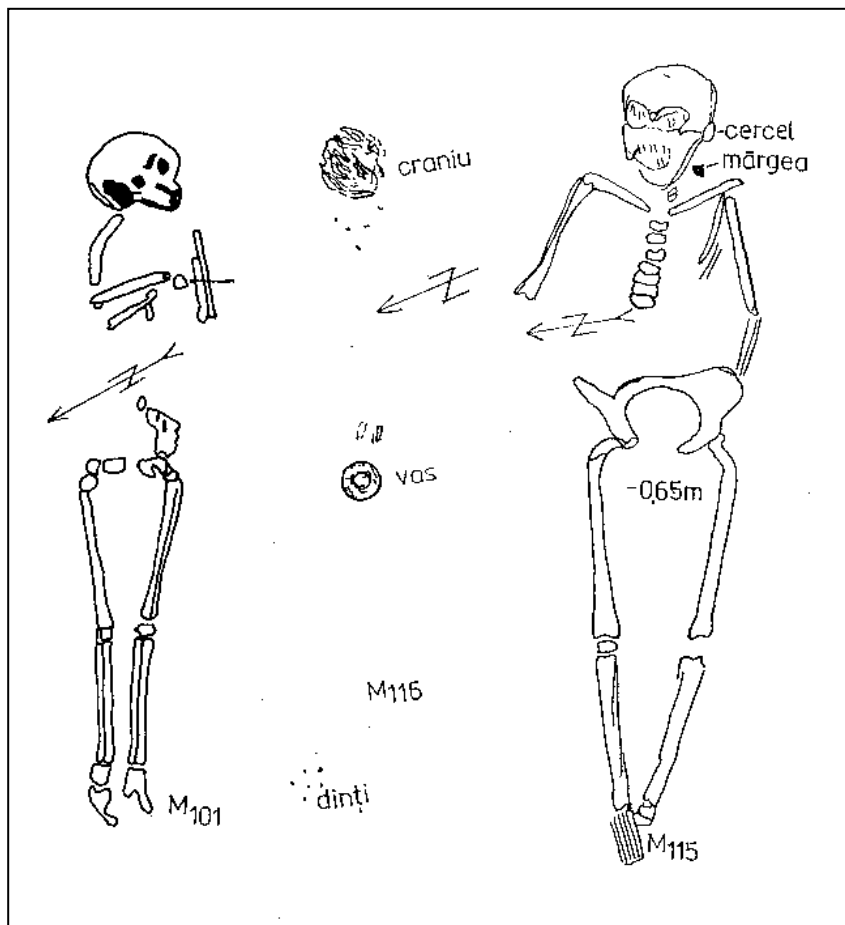
Pl. XXIII. Urne funerare din M. 4, 49, 125, 130.

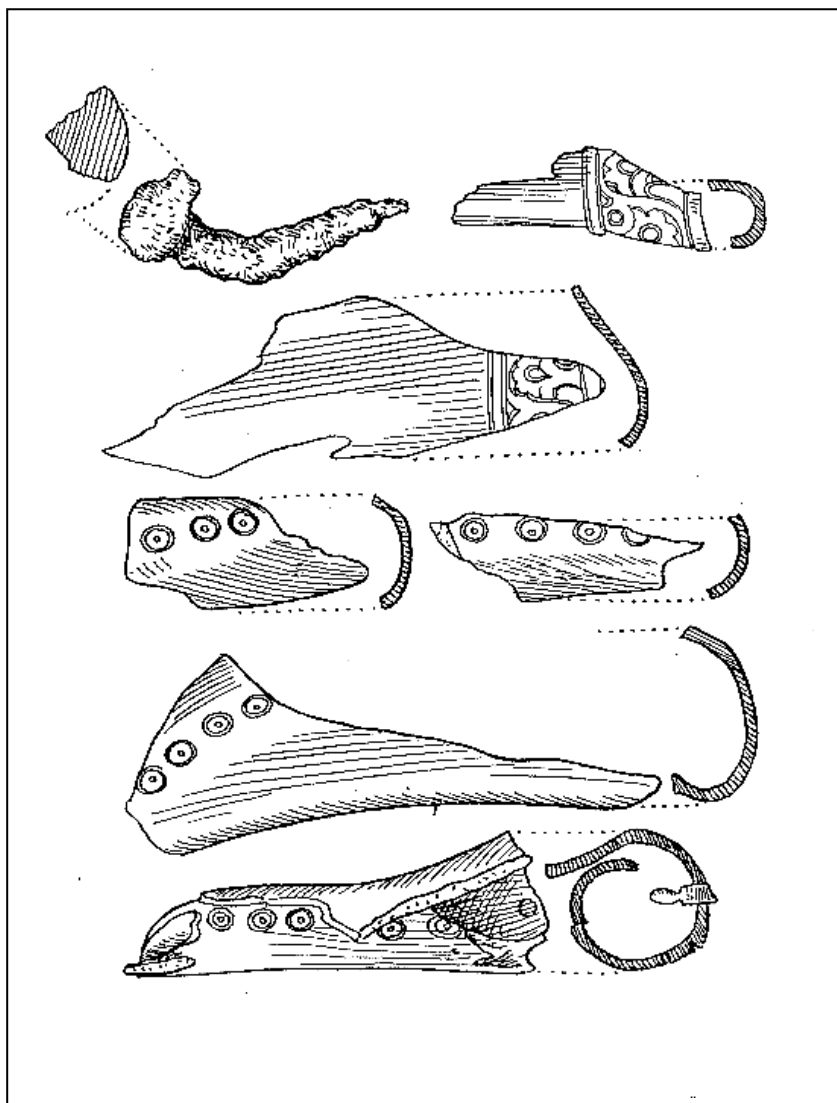
Pl. XXIV. Resturi din ormintele de inhumăție: M. 22-24, 111, 123.

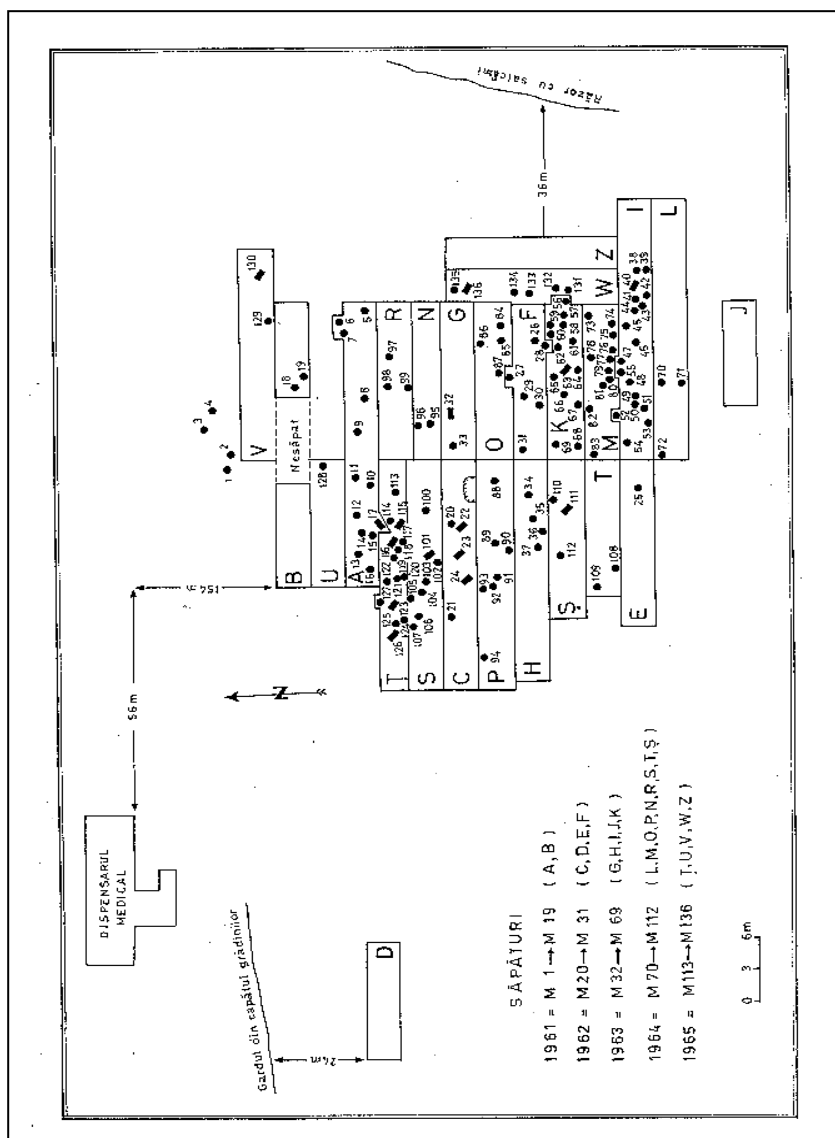
Pl. XXV. Resturi din mormintele de înmuție: M. 40. 126.

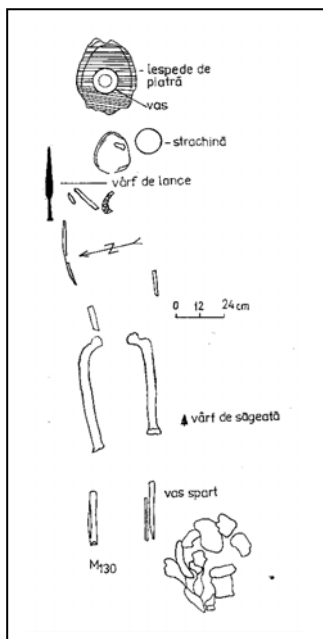
Pl. XXVI. Resturi din mormintele de inhumăție: M. 101, 115, 116.

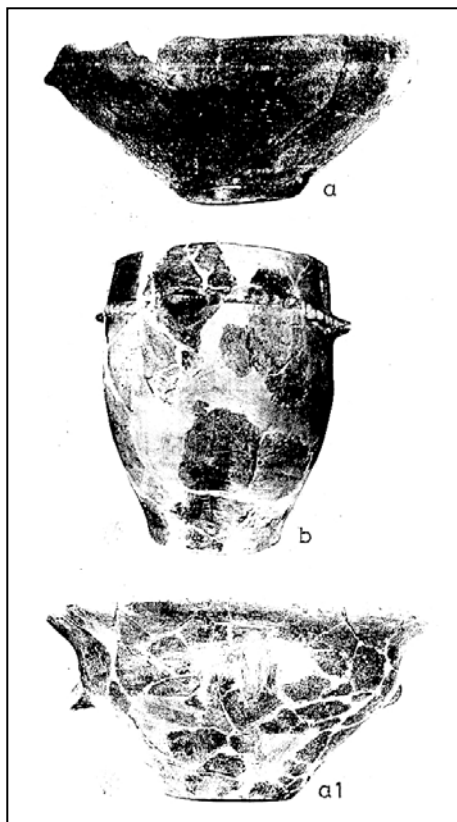
Pl. XXVII. Cui de fier și fragmente dintr-un obiect de os pirogravat din M.1.

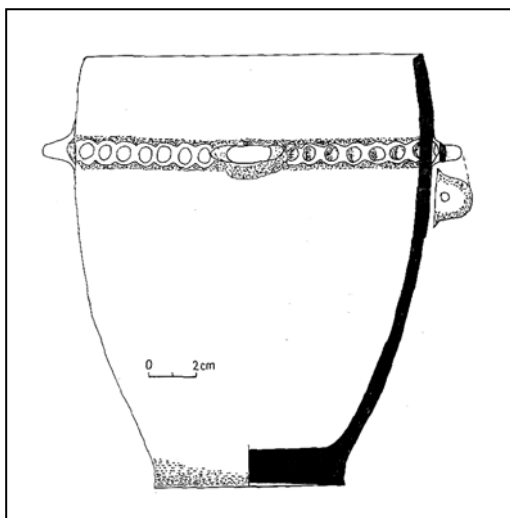
Pl. XXVIII. Planul general al săpăturilor efectuate în anii 1961-1965 în cimitirul slav de la Ocna Sibiu

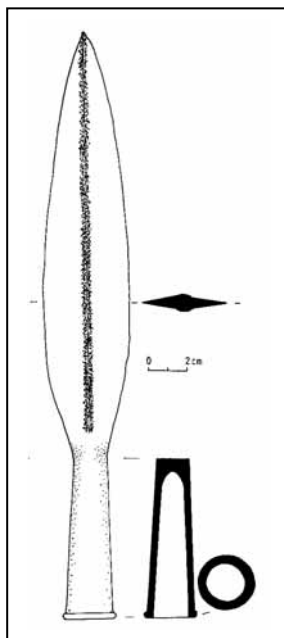
Pl. XXIX. Resturile mormântului de înmușie (M. 130) din perioada scitică (sec. VI-V. A. Chr.).

Pl. XXX. Cele două vase ale inventarului din M. 130 (perioada scitică).

**Pl. XXXI. Oala din inventarul M. 130
(perioada scitică) - detaliu**

**Pl. XXXII. Vârful de lance din M. 130
(perioada scitică), detaliu.**

¹ La săpături – care au fost efectuate sub directa supraveghere și conducere a subsemnatului – au participat, repartizați la practica de specialitate, următorii studenți de la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca: Ioan Glodariu (acum profesor universitar, Cluj-Napoca), Maria Munteanu (căs. Bărbulescu, profesor universitar, Constanța), Ioana Bogdan (cercetător științific I, Cluj-Napoca) și Elisabeta Tibád (profesoară, Bistrița).

² Un raport preliminar asupra primelor 19 morminte, raport intitulat *Cimitirul slav de la Ocna Sibiului*, am publicat în volumul *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași, cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1965, p. 153-159, susținând că acest cimitir datează din secolul al IX-lea.

³ Dardu Nicolaescu-Ploșor, Wanda Wolski, *Elemente demografice și ritual funerar la populațiile vechi din România*, București, 1975, p. 165. Osemintele din 14 morminte de incinerare păstrate la Muzeul Brukenthal și Institutul de Arheologie din Cluj-Napoca au rămas nestudiate, iar oasele din 25 morminte – deoarece erau doar sub formă de praf - nu au putut fi recuperate.

⁴ Dardu Nicolaescu-Ploșor, Wanda Wolski, *op. cit.*, p. 219-220.

⁵ Vezi și Eugenia Zaharia, *Populația românească în Transilvania în sec. VII-VIII (Cimitirul nr. 2 de la Bratei)*, București, 1977, p. 196.

⁶ Dardu Nicolaescu-Ploșor, Wanda Wolski, *op. cit.*, p. 195.

⁷ *Ibidem*, p. 235 și 243.

⁸ *Ibidem*, p. 226-231.

⁹ *Ibidem*, p. 228-250.

¹⁰ *Ibidem*, p. 231.

¹¹ *Ibidem*, p. 230.

¹² *Ibidem*, p. 222-223.

¹³ *Ibidem*, p. 223-224.

¹⁴ Morminte de incinerare cu oasele calcinate depuse în groapă (fără urnă) se întâlnesc la Mediaș (K. Horedt, *Un cimitir din sec. IX-X e. n. La Mediaș*, în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Series Historia*, fasc. 2, 1965, p. 10) și Bratei (Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 15); de asemenea la Târnava (jud. Sibiu) și Berghin (jud. Alba), săpături inedite, executate de M. Blăjan, în anii 1974 și, respectiv, 1977-1979.

¹⁵ Și nu 13,25%, cât calculează Dardu Nicolaescu-Ploșor, Wanda Wolski, *op. cit.*, p. 165, atribuind slavilor și scheletului din M. 130 (*Ibidem*, p. 234), care, după inventar, aparține perioadei scitice (sec. VI-V).

¹⁶ K. Horedt, *op. cit.*, p. 7-9, 11 (M. 4, 5, 11, reprezentând 18% din total)

¹⁷ Sever Dumitrașcu-George Togan, *Cimitirul de la Boarta – „Pârâul Zăpezii-Șoivan”*, în *Studii și comunicări. Muzeul Brukenthal*, 18, 1974, p. 94-95, fig. 1 (M. 5).

¹⁸ K. Horedt, *Die Brandgräberfelder der Mediașgruppe aus dem 7-9 JH. in Siebenbürgen*, în *ZfA*, Berlin, 10, 1976, p. 39, fig. 2/b.

¹⁹ Th. Nägler, *Vorbericht über die Untersuchungen im Hammersdorfer Gräberfeld aus der Völkerwanderungszeit*, în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, 14, 1971, p. 65.

²⁰ D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971, p. 145, 157, fig. 52/1; Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, pl. XVII, 1-4.

²¹ Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 80, fig. 30.

²² Mormintele nr. 4, 5, 7, 8, 20, 31 (14 piese). Materiale inedite. La Berghin, numărul cuțitelor se ridică la circa 50 piese.

²³ Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 84, fig. 31/6. mai multe exemplare provin de la Berghin.

²⁴ Materiale inedite.

²⁵ Săpături efectuate de GH. Anghel și M. Blăjan (1975). Materiale inedite.

²⁶ Săpături efectuate de I. Al. Aldea (1976). Materiale inedite

²⁷ Săpături făcute de Al. Popa (1961) și M. Blăjan (1979).

²⁸ K. Horedt, *Ansiedlung von Blandianaam Ausgang des ersten Jahrtausends u.Z.*, în *Dacia, N. S.*, X, 1966, p. 278, fig. 18/10 și p. 283, fig. 23/2a.

²⁹ Idem, *Die Brandgräberfelder...*, p. 42.

³⁰ *Ibidem*, p. 40 și 42, fig. 2/c.

³¹ Analogii identice menționăm în Muntenia, în așezarea de la Bucov-Tioca (Maria Comșa, *Cultura materială veche românească*, București, 1978, p. 121, fig. 95, 11-12) și în cimitirul biritual de la Obârșia (Oct.-Toropu-Onoriu Stoica, *la nécropole préféodale d'Obârșia-Olt*, în *Dacia, N. S.*, XVI, 1972, p. 168, fig. 5/1 ,3.

³² Materiale inedite.

³³ I. Al. Aldea, E. Stoicovici, M. Blăjan, *Cercetări arheologice în cimitirul prefeudal de la Ghirbom (com. Berghin, jud. Alba)*, în *Apulum*, XVIII, 1980.

³⁴ Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 87-88, fig. 34/3, 5 și fig. 35..

³⁵ Materiale inedite.

³⁶ Săpături I. Al. Aldea. Inedite.

³⁷ A. Balogh, în *AH*, 3, 1944/1945, p. 301/320, pl. XCVI, 2 J. Hampel, *Alerthümer frühen Mittelalters in Ungarn*, I, Braunschweig, 1905, p. 463, fig. 1460, 1463, p. 464, fig. 1465 și p. 467, fig. 1480.

³⁸ Bohuslav Chropovkky, *Krásá slavienskeho sperku*, Pallas, p. 24, fig. 3 și p. 54, fig. 30 (sec VIII); L. Kraskovská, *Slovansko avarske pohrobisko*, Bratislava, 1972, p. 130, fig. 27/7, p. 131, fig. 28/4; p. 164, fig. 61/12-16.

³⁹ Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 88 (M. 104), fig. 32/13.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 62-70, fig. 14-28.

⁴¹ Ioana Hica-M. Blăjan, *Un cimitir de incinerare din sec. VIII la Turdaș, jud Alba*, în *ActaMN*, X, 1973, p. 651, fig. 7-9.

⁴² Th. Năgler, *op. cit.*, p. 66-68, fig. 3-6.

⁴³ Materiale inedite.

⁴⁴ Maria Comșa, *op. cit.*, p. 60-107, fig. 40-73; Cf. și Eugenia Zaharia, *Données sur l'archéologie des IVe-XIe siècles sur le territoire de la Roumanie*, în *Dacia*, N. S., XV, 1971, p. 269-287.

⁴⁵ D. Protase, *Cimitirul slav de la Ocna Sibiului*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, București, 1965, p. 158; vezi și M. Rusu, *Note asupra relațiilor culturale dintre slavi și populația romanică din Transilvania (sec. VI-X)*, în *Apulum*, IX, 1971, p. 720.

⁴⁶ Dardu Nicolaescu-Plopșor, Wanda Wolski., *op. cit.*, p. 165-248.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 228.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 212-218.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 224 și 247.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 237.

⁵¹ K. Horedt, *Die Brandgräberfelder...*, p. 46; M. Rusu, *op. cit.*, p. 720 sqq.

⁵² Dardu Nicolaescu-Plopșor, Wanda Wolski., *op. cit.*, p. 218.

⁵³ *Ibidem*, p. 235-240.

⁵⁴ Cercetări de suprafață efectuate de M. Blăjan (iunie 1979).

⁵⁵ Vezi și D. Protase, *Un cimitir dacic din epoca romană la Soporul de Câmpie...*, București, 1976.

⁵⁶ K. Horedt, în *Studia, Series Historia*, fasc. 2, 1965, p. 7-22.

⁵⁷ *Idem*, *Die Brandgräberfelder*, p. 48.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 47-49.

⁵⁹ În cimitirul biritual de la Berghin se întâlnesc frecvent grupuri de morminte familiale, compuse din două, trei, patru și chiar cinci urne, așezate una lângă alta, deranjate sau nu de înmormântări succesive (informație M. Blăjan).

⁶⁰ Țin să mulțumesc și aici domnului Mihai Blăjan, harnic muzeograf-cercetător principal la Muzeul Național din Alba-Iulia, care m-a ajutat substanțial la pregătirea materialului pentru publicare. Poate că fără ajutorul său la întregirea urnelor la întocmirea unor desene după materialul arheologic și fără furnizarea unor informații despre descoperiri analoage inedite, apariția prezentei lucrări ar fi întârziat *sine die*, față de perioada efectuării săpăturilor de la Ocna Sibiului. Totodată, precizez că, deși domnul M. Blăjan nu a participat la lucrările de cercetare în teren, dat fiind interesul său pentru acest tip de cimitire – pe care le consideră românești, nu slave – eu i-am pus la dispoziție toate desenele și însemnările mele, jurnalul de șantier, pentru elaborarea referatului de doctorat, prezentat la profesorul Nicolae Edroiu, în

cadrul Facultății de Istorie și Filozofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.